

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN
PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

Onderzoekscentrum Klinische Psychologie

PSYCHOPATHIE IN TERMEN VAN PERSOONLIJKHEID

Een onderzoek bij adolescenten

Masterproef aangeboden
tot het verkrijgen van de
graad van Master in de
Psychologie

Door

Lucy Chezzi

promotor: Prof. Dr.
Patricia Bijttebier

m.m.v.: Annelore Roose

Samenvatting

Lucy, Chezzi, Psychopathie in termen van persoonlijkheid. Een onderzoek bij adolescenten.

Masterproef aangeboden tot het verkrijgen van de graad van: Master in de Psychologie

Examenperiode: (juni) 2011

Promotor: Prof. Dr. Patricia Bijttebier

Begeleider: Annelore Roose

Psychopathie wordt omschreven als een persoonlijkheidsstoornis. Het construct psychopathie bestaat bij jongeren uit drie factoren: de interpersoonlijke factor, de affectieve factor en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Psychopathische kenmerken worden traditioneel gemeten aan de hand van vragenlijsten die peilen naar kernaspecten van psychopathie. Recentelijk hebben onderzoekers een techniek ontwikkeld om psychopathische kenmerken te meten op basis van algemene persoonlijkheidsvragenlijsten (FFM PP optelsom). Hierbij wordt psychopathie opgevat als een specifieke samenstelling van de Big Five persoonlijkheidsdomeinen en -facetten. Er bestaat, zeker bij kinderen en adolescenten, weinig onderzoek over de relatie tussen persoonlijkheid en psychopathie enerzijds en over de validiteit van de techniek om op basis van persoonlijkheidsvragenlijsten psychopathische kenmerken na te gaan anderzijds.

Het doel van dit onderzoek was tweeledig. De eerste onderzoeksvraag betrof welke algemene persoonlijkheidsdomeinen en -facetten bij niet-klinische adolescenten gelinkt zijn aan psychopathische kenmerken. Hierbij werd een psychopathievragenlijst (YPI) gecorreleerd met een persoonlijkheidsvragenlijst (NEO-PI-R) en werd voor elk persoonlijkheidsdomein en -facet afzonderlijk gekeken in welke mate die geassocieerd is met de YPI totaalscore en de drie YPI factoren. De tweede onderzoeksvraag was of de FFM PP optelsom een valide meting is om psychopathische kenmerken na te gaan bij niet-klinische adolescenten. De validering gebeurde op verschillende manieren. Ten eerste werd de FFM PP optelsom gecorreleerd met een psychopathievragenlijst (YPI) en met een sterke correlaat van psychopathie (meting van antisociaal gedrag). Ten tweede werd de correlatie tussen de FFM PP optelsom en de meting van antisociaal gedrag vergeleken met de correlatie tussen de YPI totaalscore en de meting van antisociaal gedrag.

Enkel Vriendelijkheid (domein en facetten) hing duidelijk samen met psychopathie in haar geheel. Wat betreft de factoren van psychopathie, was Vriendelijkheid gerelateerd aan de interpersoonlijke factor en de affectieve factor. Gewetensvolheid was voornamelijk geassocieerd aan de Impulsief/Onverantwoordelijke factor, maar ook aan de interpersoonlijke factor. Extraversie en Neuroticisme correleerden met de drie factoren. Voor Neuroticisme waren slechts twee facetten gelinkt aan psychopathie (Angst (N1) aan de affectieve factor en Impulsiviteit (N5) aan de Impulsief/Onverantwoordelijke factor). Er kon besloten worden dat veel van de onderzochte relaties in de voorspelde richting bevestigd werden of verklaard konden worden. Daarnaast werd duidelijk dat de FFM PP optelsom een valide meting is, maar dat de YPI nog steeds te verkiezen is boven de FFM PP optelsom. Desalniettemin betekende dit onderzoek een groeiende hoop voor een vroege onderkenning van psychopathische kenmerken aan de hand van algemene persoonlijkheidsvragenlijsten.

Woord van dank

De motivatie om voor een onderwerp als psychopathie te kiezen was om beter te kunnen begrijpen welke persoonlijkheidskenmerken psychopaten in feite hebben. In de maatschappij wordt vaak de naam “psychopaat” geplakt op mensen die bijvoorbeeld een moord hebben gepleegd. Vandaar dat het mij interessant leek om mij te verdiepen in dit onderwerp. Het werd mij snel duidelijk dat het onderzoek naar de persoonlijkheid van psychopaten geen eenvoudige opdracht zou zijn. Persoonlijkheid bestaat immers uit veel kenmerken en dus zou er over veel kenmerken een uitspraak moeten gedaan worden.

Ondanks deze zware opgave kon ik rekenen op zeer veel steun van verschillende mensen uit mijn omgeving naar wie mijn woord van dank uitgaat. Vooreerst zou ik graag mijn ouders willen bedanken voor alle steun en geduld in periodes waar ik het nodig had. Verder bedank ik mijn zus, Carmen Chezzi, en enkele vrienden die enerzijds zorgden voor de nodige ontspanning maar anderzijds tijd vrijmaakten om (delen van) mijn masterproef na te lezen. Ten slotte, maar zeker niet te vergeten, zou ik graag mijn promotor Prof. Dr. Patricia Bijttebier en mijn dagelijks begeleidster Annelore Roose willen bedanken voor hun hulp, correcties, adviezen, enz. Zonder hen was deze masterproef uiteraard nooit mogelijk geweest.

Inhoudsopgave

Algemene inleiding	1
HOOFSTUK 1. LITERATUURSTUDIE.....	2
1. Pioniers van het concept psychopathie.....	2
2. Psychopathie bij volwassenen: PCL-R.....	6
3. Psychopathie bij jongeren	8
3.1. Voorlopers van psychopathie in de kindertijd	9
3.1.1. Het werk van Lynam.....	9
3.1.2. Het werk van Frick et al.....	11
3.1.3. Besluit	14
3.2. Meetinstrumenten	15
3.2.1. PCL:YV	15
3.2.2. CPS	16
3.2.3. APSD	17
3.2.4. YPI.....	18
3.2.5. Besluit	19
4. Psychopathie en persoonlijkheid	19
4.1. Korte geschiedenis van de Big Five	20
4.2. Psychopathie in termen van persoonlijkheid	21
4.2.1. Empirisch	22
4.2.2. Conceptueel	30
4.2.2.1. Psychopathie op basis van persoonlijkheidsvragenlijsten	32
5. Psychopathie en antisociaal gedrag	34
6. Besluit.....	35
HOOFSTUK 2. EMPIRISCH ONDERZOEK	37
1. Methode.....	40
1.1. Deelnemers	40
1.2. Materiaal	40
1.2.1. YPI.....	40
1.2.2. NEO-PI-R	40
1.2.3. De Antisociale Gedragssubschalen van de SAHA	41
1.3. Procedure	42

2. Resultaten	43
2.1. Beschrijvende statistieken.....	43
2.2. Correlaties tussen persoonlijkheid en psychopathie	45
2.2.1. Zero-order correlaties	45
2.2.2. Partiële correlaties.....	47
2.3. Correlaties tussen de FFM PP optelsom, YPI en antisociaal gedrag.....	50
3. Discussie.....	51
3.1. Bespreking resultaten.....	51
3.1.1. Correlaties tussen persoonlijkheid en psychopathie	51
3.1.2. Correlaties tussen de FFM PP optelsom, YPI en antisociaal gedrag.....	58
3.2. Beperkingen van het onderzoek.....	59
3.3. Implicaties en besluit van het onderzoek	60
Referenties.....	61

Lijst met tabellen

Tabel 1	FFM van McCrae en Costa (1990): persoonlijkheidsdomeinen en -facetten.....	21
Tabel 2	FFM prototype volgens Miller et al. (2001).....	31
Tabel 3	Gemiddeldes (M), standaarddeviaties (SD) en interne consistenties (α) voor YPI, NEO-PI-R en SAHA variabelen.....	44
Tabel 4	Pearson correlaties tussen NEO-PI-R domeinen en facetten en YPI totaal- en factorscores.....	46
Tabel 5	Partiële correlaties tussen NEO-PI-R domeinen en facetten en YPI factorscores.....	49
Tabel 6	Pearson correlaties tussen FFM PP optelsom en YPI variabelen, tussen FFM PP optelsom en SAHA variabelen en tussen YPI totaal en SAHA variabelen.....	50

Algemene inleiding

Deze masterproef situeert zich in het onderzoeksdomein van de Klinische Psychologie. In het bijzonder handelt deze scriptie over het domein van de psychopathie. Het onderzoek bouwt voort op reeds bestaand onderzoek.

Psychopathie wordt sinds vroeg in haar geschiedenis omschreven als een persoonlijkheidsstoornis, maar het onderzoek naar meer theoretisch onderbouwde persoonlijkheidskenmerken voor psychopathie is slechts sinds een 20-tal jaren aan de gang. Vooral bij kinderen en adolescenten is onderzoek hieromtrent nog zeer jong. Omwille van de schaarste aan onderzoeken over de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en psychopathie werd, bij wijze van replicatie, de eerste doelstelling van dit onderzoek het bestuderen van deze relatie bij niet-klinische adolescenten.

Psychopathische kenmerken worden traditioneel gemeten aan de hand van vragenlijsten die peilen naar kernaspecten van psychopathie. Onderzoekers hebben recentelijk een techniek ontwikkeld om persoonlijkheidsstoornissen in het algemeen en psychopathische kenmerken in het bijzonder te meten aan de hand van algemene persoonlijkheidsvragenlijsten. Hierbij wordt psychopathie opgevat als een specifieke samenstelling van de Big Five persoonlijkheidsdomeinen en -facetten. Ook over de validiteit van deze technieken bestaat nog maar weinig onderzoek. Met dit in het achterhoofd, werd de tweede doelstelling van dit onderzoek het valideren van één van deze technieken voor psychopathie bij adolescenten.

De uitwerking van de masterproef werd mogelijk gemaakt door promotor Prof. Dr. Patricia Bijttebier en dagelijks begeleidster Annelore Roose. Dit onderzoek stond in het kader van het doctoraatsproject van Annelore Roose waaraan andere masterstudenten, met name Ellen De Schutter en Liesbeth Maes, ook hebben meegewerkt. Eigen inbreng betrof voornamelijk de uitgebreide literatuurstudie, de gegevensanalyses en de discussie. De methodologie is geïnspireerd door het doctoraatsproject. Deelnemers waren geselecteerd op basis van voorgaand onderzoek in verband met dit project. De voorbereiding op de dataverzameling en de eigenlijke dataverzameling gebeurde in samenwerking met Annelore Roose, Ellen De Schutter en Liesbeth Maes. De masterstudenten maakten elk een aparte masterproef. Liesbeth Maes werkte met een klinische dataset. Ellen De Schutter en ik werkten met een verschillende niet-klinische dataset.

HOOFDSTUK 1. LITERATUURSTUDIE

Het eerste hoofdstuk bestaat uit een analyse van de bestaande literatuur over psychopathie. In de eerste paragraaf zal de geschiedenis van het concept psychopathie uitgediept worden. Er zal van enkele pioniers besproken worden hoe zij dit concept benoemd en beschreven hebben. In de tweede paragraaf zal het onderzoek omtrent het meest courante instrument dat ontwikkeld werd om psychopathie bij volwassenen te meten, toegespitst worden. In de derde paragraaf zal ingegaan worden op de interesse in psychopathische kenmerken bij kinderen en jongeren, die de laatste jaren sterk is toegenomen. Deze interesse vond haar oorsprong in de zoektocht naar voorlopers van psychopathische kenmerken in de kindertijd. Gaandeweg ontstonden ook meetinstrumenten voor psychopathische kenmerken bij kinderen en adolescenten. Enkele daarvan zullen in deze uiteenzetting uitgediept worden. In de vierde paragraaf zal de link gemaakt worden tussen psychopathie en persoonlijkheid. Eerst zal een korte geschiedenis van de Big Five persoonlijkheidstheorie geschetst worden. Daarna wordt uitgebreid uiteengezet welke persoonlijkheidskenmerken aan psychopathie gelinkt zijn. Enerzijds werd deze relatie in de onderzoeksliteratuur op empirisch niveau onderzocht via correlatief onderzoek, anderzijds werd deze relatie op conceptueel niveau beschreven. Dit laatste houdt in dat er een persoonlijkheidsprototype van psychopathie werd opgesteld. Het is op basis van dit persoonlijkheidsprototype dat onderzoekers getracht hebben om een manier te vinden om psychopathie te kunnen onderkennen aan de hand van algemene persoonlijkheidsvragenlijsten. In de vijfde paragraaf zal de link gemaakt worden tussen psychopathie en antisociaal gedrag en ten slotte zal in een besluitend paragraaf de doelstelling van het huidige onderzoek voorgesteld worden.

1. Pioniers van het concept psychopathie

Psychopathie kent een lange geschiedenis. In de psychiatrie werd psychopathie herkend als de eerste persoonlijkheidsstoornis. Het was Pinel (1801/1962), een Franse geneesheer, die begin jaren 1800 voor het eerst een schriftelijke beschrijving gaf van wat later psychopathie genoemd zou worden. Hij gebruikte de uitdrukking *manie sans delire*, wat

letterlijk *krankzinnigheid zonder cognitieve problemen* betekent. Met deze term doelde hij op mensen die impulsief waren en geen schuldgevoel hadden maar desondanks niet pasten in de categorieën van mentale stoornissen van die tijd. Deze mensen hadden namelijk, in tegenstelling tot de mentale stoornissen, wel het vermogen om te redeneren. Na Pinel hebben nog vele anderen het concept psychopathie gedefinieerd. Zo was er Rush (1812) die psychopathie zag als een aangeboren, buitennatuurlijk, moreel onvermogen. De eerste die echter de term *morele stoornis* gebruikte, was de Britse gerechtspsychiater Prichard (1835). Maudsley (1874), eveneens een Britse psychiater, ging akkoord met Prichard maar verdedigde daarenboven het idee dat morele gevoelens gecontroleerd worden door een bepaald hersencentrum.

Op het einde van de negentiende eeuw hebben Duitse psychiaters zich afgewend van de Britse theorieën om zich vervolgens te focussen op observationeel onderzoek. Tot deze groep behoorde Koch (1891) die de term *morele stoornis* verving door *psychopathische inferioriteit*. Deze term includeerde alle mentale verstoringen, zowel aangeboren als verworven. Krafft-Ebing (1882/1937) begon met het definiëren van sadisme als een aangeboren verlangen om te vernederen en te kwetsen. Hij stelde dat de kans op het uiten van deze destructieve verlangens vergrootte indien zulke impulsen aanwezig waren bij psychopathische individuen. Hij zag psychopathie met andere woorden als een facilitator voor sadistische daden. In het begin van de twintigste eeuw beschreef de Duitse psychiater Kraepelin (1915) psychopathie als een stoornis in affect of in het uiten van een wil. Hij onderscheidde twee categorieën: psychopaten met een ziekelijke dispositie, namelijk obsessief, impulsief en seksueel gestoord en psychopaten met eigenaardige persoonlijkheidstrekken. Deze laatste groep was onderverdeeld in zeven subgroepen (de prikkelbare, de onstabiele, de impulsieve, de excentrieke, de leugenaar en afzetter, de antisociale en de strijdlustige) (Millon, Simonsen, & Birket-Smith, 1998).

Karpman (1941), een Amerikaanse psychiater, beschreef twee verschillende soorten psychopathie: de primaire psychopathie, die vooral gekenmerkt werd door de interpersoonlijke en affectieve aspecten van psychopathie en de secundaire psychopathie, die gekenmerkt werd door de gedragsmatige aspecten van psychopathie. Karpman (1948b) kenmerkte primaire psychopaten als hebbende een afwezig geweten. Ze zijn intrinsiek egocentrisch en onverschillig. Volgens Karpman zijn zij de meest impulsieve psychopaten

(Karpman, 1948a) omdat zij handelen vanuit de motivatie om doelgericht hun winst te maximaliseren (Karpman, 1955). Secundaire psychopaten daarentegen bezitten een gestoord geweten (Karpman, 1948b). Zij kunnen nu en dan positieve sociale eigenschappen of positieve emoties zoals schuld en empathie ervaren. Daarom zijn zij enkel impulsief in omstandigheden waarin ze een neurotisch conflict ervaren. Zij handelen met andere woorden meer vanuit een gevoel van haat en wraakzucht (Karpman, 1955). Karpman beschouwde primaire psychopathie als de “echte” psychopathie. Later is er discussie ontstaan over de waarde van secundaire psychopathie. Deze vertoont namelijk sterke overeenkomsten met de antisociale persoonlijkheidsstoornis (antisocial personality disorder, APD; cfr infra.).

Baanbrekend werk vanaf het midden van de twintigste eeuw was dat van de Amerikaanse psychiater Dr. Hervey Milton Cleckley, met zijn boek *The Mask of Sanity*, dat voor het eerst in 1941 gepubliceerd werd. In dit boek bracht Cleckley verheldering in de beschrijving van psychopathische kenmerken. Cleckley was de eerste die de psychopathische persoonlijkheid vanuit een meer wetenschappelijke hoek bestudeerde. Hij deelde psychopathie in in 16 specifieke karakteristieken en bracht op deze manier het moderne klinische construct van psychopathie tot leven. De karakteristieken zijn (Hare, 2002a):

- oppervlakkige charme en goede intelligentie
- afwezigheid van wanen en andere tekenen van irrationeel denken
- afwezigheid van nervositeit of psychomotorische kenmerken
- onbetrouwbaarheid
- neiging tot liegen en onoprechtheid
- gebrek aan spijt of schaamte
- inadequaat gemotiveerd antisociaal gedrag
- onvermogen om te leren van eerdere ervaringen en oordeelstoornissen
- afwezigheid van inzicht
- pathologische egocentriciteit en het onvermogen om lief te hebben
- onmogelijkheid om affectieve reacties te uiten
- onverantwoordelijkheid in interpersoonlijke relaties
- grillig en onaantrekkelijk gedrag met of zonder drank
- zelfmoordpogingen die zelden slagen

- een onpersoonlijke oppervlakkige en slecht geïntegreerde seksualiteit
- onvermogen om een levensplan te volgen

Cleckley beweerde dat de psychopathische persoonlijkheden niet enkel terug te vinden zijn in gevangenis maar zelfs in respectvolle maatschappelijke groepen. Zo beschreef hij succesvolle businessmannen, wetenschappers, geneesheren, psychiaters enz. (Millon et al., 1998).

In 1952 werd de term *psychopathie* in de psychiatrische nomenclatuur vervangen door *sociopathische persoonlijkheid* of *sociopathie*. De criteria kwamen grotendeels overeen met de karakteristieken van Cleckley. In ieder geval werden de twee termen (psychopathie en sociopathie) als synoniemen gebruikt. In de tweede editie van de DSM (DSM-II; American Psychiatric Association (APA), 1968) werd sociopathie vervangen door het construct *persoonlijkheidsstoornis, antisociaal type*. De nadruk werd nog steeds gelegd op persoonlijkheidstrekken. Dit veranderde in de DSM-III (APA, 1980) en DSM-III-R (APA, 1987), waarbij de nadruk verschoof naar gedragskarakteristieken. De diagnose werd gedoopt tot *antisociale persoonlijkheidsstoornis (antisocial personality disorder, APD)* en er werden expliciete criteria opgesteld. De criteria werden weliswaar bekritiseerd omdat ze te breed werden bevonden. Naar aanleiding van deze kritiek kwamen er kleine veranderingen in de DSM-IV (APA, 1994) en de DSM-IV-TR (APA, 2000) maar de focus bleef nog steeds op gedragskenmerken. Zo werden psychopathie en APD lange tijd beschouwd als zijnde hetzelfde construct. Het psychopathieconstruct gedefinieerd op basis van persoonlijkheidskenmerken is als dusdanig niet meer aanwezig in de laatste versies van de DSM (APA, 1980, 1987, 1994, 2000) (Stevens, 1993).

Desondanks zocht men verder naar persoonlijkheidskenmerken om psychopathie te beschrijven. Kernberg (1970, 1984) bijvoorbeeld was bezig met het zoeken naar persoonlijkheidskenmerken om psychopathie te beschrijven. Hij beweerde dat alle antisociale individuen fundamenteel een narcistische persoonlijkheid hebben en een pathologische zin voor moraliteit. Costa en Widiger (1994) zorgden voor een meer theoretische en meer statistische benadering door APD te benaderen vanuit het Five-Factor Model of personality van McCrae en Costa (FFM; 1990). Samengevat beschreven zij APD als laag in Gewetensvolheid en in Vriendelijkheid. De link tussen psychopathie en persoonlijkheid zal in paragraaf drie uitgebreid besproken worden.

Een ander toonaangevende onderzoeker in de wetenschappelijke literatuur van psychopathie is Dr. Robert D. Hare (1986). Hare steunde zijn werk op Cleckleys beschrijving van psychopathie. Hij breidde de lijst van Cleckley uit tot 22 kenmerken en ontwikkelde de Hare Psychopathy Checklist (PCL; 1986). Later werd de PCL herzien en werd het aantal items gereduceerd tot 20 (the Hare Psychopathy Checklist-Revised, PCL-R; Hare, 1991).

Factoranalyse op de PCL-R scores reveleerde twee factoren (Hare, 2002b). De eerste factor weerspiegelde de interpersoonlijke en affectieve kenmerken van psychopathie. Interpersoonlijke karakteristieken waren egocentriciteit en grandioos zelfwaardergevoel, onoprechte vriendelijkheid, pathologisch liegen en manipulatie. Onder affectieve kenmerken vielen oppervlakkig affect, gebrek aan schuld, gebrek aan empathie en gebrek aan verantwoordelijkheid voor acties. De tweede factor weerspiegelde een overte antisociale levensstijl. Hiertoe behoorden zwakke gedragscontrole, impulsiviteit, nood aan stimulatie, een vroeg begin van gedragsproblemen, veelsoortige criminaliteit, jeugdcriminaliteit, onverantwoordelijkheid, gebrek aan levensdoelen en parasitaire levensstijl. Het item schending van voorwaarden bij voorwaardelijke beoordeling behoorde tot beide factoren. De items promiscuïteit en veel korte termijn relaties laadden laag op beide factoren maar droegen wel bij tot de totale psychopathiescore.

Het is de tweede factor, de overte antisociale levensstijl, die overeenkomt met APD zoals die beschreven is in de laatste versies van de DSM (APA, 1980, 1987, 1994, 2000). Op basis van Hares werk kon men voor het eerst echt besluiten dat psychopathie verschillend is van, doch gedragsmatig gerelateerd aan, APD. Deze vaststelling stimuleerde het onderzoek naar het verschil tussen APD en psychopathie. Zo kon bijvoorbeeld gezegd worden dat het APD criterium gebrek aan schuldgevoel in de DSM-IV (APA, 1994) het dichtst aansloot bij de persoonlijkheidskenmerken van psychopathie zoals beschreven door Hare.

2. Psychopathie bij volwassenen: PCL-R

De checklist van Hare wordt algemeen beschouwd als een wetenschappelijk betrouwbaar instrument om psychopathie te bestuderen en te diagnosticeren. Om te beginnen heeft de PCL-R zich een bruikbaar onderzoeksinstrument bewezen in settings waar de

onderzoeksgroep grotendeels bestond uit personen die voldeden aan de criteria van APD. Daarenboven kan met de checklist psychopathie gediagnosticeerd worden zowel bij mensen die reeds een diagnose APD hebben als bij mensen zonder de diagnose (Gacono, 2000). Verder is er in verschillende studies aangetoond dat de PCL-R een robuuste predictieve waarde voor herval heeft (Hemphill, Hare, & Wong, 1998; Quinsey, Rice, & Harris, 1995; Ross, Hodgins, & Côté, 1992). Een recent Nederlands onderzoek toonde bijvoorbeeld aan dat de PCL-R een goede voorspeller was van gewelddadige recidive (Hildebrand, Hesper, Spreen, & Nijman, 2005). Hare (1991) maakte in zijn handleiding echter duidelijk dat zijn beschrijving van een psychopaat enkel bedoeld was voor de volwassen mannelijke forensische populatie. Hij spoorde clinici aan de PCL-R enkel te gebruiken voor deze groep van misdadigers. In de volgende editie (Hare, 2003a) werd niettemin genoeg empirische evidentie gevonden dat de PCL-R ook voor vrouwelijke, jeugdige en seksuele misdadigers gebruikt kon worden.

In de hedendaagse praktijk is de PCL-R (Hare, 1991) nog steeds het standaard instrument om psychopathie bij volwassenen na te gaan. De score op de PCL-R wordt bepaald door 20 items die door clinici beoordeeld worden op basis van een semi-gestructureerd interview met het individu, dossierstudie en informatieverzameling bij verwanten. Elk item wordt gescoord op een 3-puntenschaal, waarbij 0 staat voor *niet van toepassing*, 1 voor *een beetje van toepassing* en 2 voor *zeker van toepassing*. Men verkrijgt dan een totale score van 0 tot 40. Meestal wordt een cut-off score aangeduid, waarbij een score op of boven de cut-off overeenstemt met een klinische psychopathiescore. Hare adviseerde een cut-off van 30 om iemand al dan niet als psychopaat te classificeren. Hoewel deze kritische waarde reeds bruikbaar werd bewezen, wordt vaak een argument aangehaald om een andere cut-off te hanteren. Zo wordt bijvoorbeeld in Europees onderzoek vaak een cut-off van 25 of 26 aangenomen omdat Europese steekproeven in vergelijking met Noord-Amerikaanse steekproeven over het algemeen lagere PCL-R totaal-, item- en factorscores hebben, gegeven een gelijke mate van latente psychopathische trekken (Cooke, Michie, Hart, & Clark, 2005).

Over de factorstructuur van de PCL-R is veel onderzoek gebeurd. Veel studies (Hare et al., 1990; Salekin, Rogers, & Sewell, 1997; Vertommen, Verheul, de Ruiter, & Hildebrand, 2002) vonden twee factoren terug. Factor 1 weerspiegelde een egocentrische, ongevoelige

en meedogenloze manier van manipuleren en bevat de interpersoonlijke en affectieve items. Factor 2, een chronisch instabiele en antisociale levensstijl, werd gevormd door de gedragsitems. Hare et al. (1990) vonden dit bijvoorbeeld voor mannelijke gevangenen terwijl Salekin et al. (1997) dit terugvonden bij vrouwelijke gevangenen. Ook voor de Nederlandse versie van de PCL-R vond men twee factoren: de Agressief Narcistische factor en de Impulsieve/Antisociale factor (Vertommen et al., 2002).

Ander werk breidde het twee-factorenmodel uit. Zo vonden Cooke en Michie (2001) bijvoorbeeld drie factoren terug na het verwijderen van de zeven items die gerelateerd waren aan antisociaal gedrag. Zij beweerden immers dat de gedragscomponent niet mag gezien worden als een definiërende eigenschap van psychopathie omdat criminele daden eigenlijk een gevolg zijn van de persoonlijkheidsstoornis. De persoonlijkheidscomponent werd gesplitst in twee factoren, namelijk in een interpersoonlijke factor, die een arrogante en bedrieglijke interpersoonlijke stijl inhield en een affectieve factor, die werd beschreven als gebrekkige affectieve ervaringen. De derde factor had te maken met een impulsieve en onverantwoordelijke levensstijl.

Later vond Hare (2003a), naast een twee-factorenmodel, ook vier factoren voor zijn PCL-R. Deze werden bekomen door enerzijds, net zoals Cooke en Michie, Factor 1 op te splitsen in een interpersoonlijke en een affectieve factor. Anderzijds werd, door de gedragscomponent die Cooke en Michie hadden weggelaten toch weer in rekenschap te brengen, Factor 2 ingedeeld in een impulsieve levensstijl en de antisociale gedragsfacetten.

3. Psychopathie bij jongeren

Over psychopathie is er vooral veel onderzoek gebeurd bij volwassenen (Cooke & Michie, 2001; Hare et al., 1990; Hare, 2003a; Salekin et al. 1997; Vertommen et al., 2002). Dit is beduidend minder het geval bij kinderen en adolescenten. Volgend onderzoek suggereert evenwel het belang van vroege onderkenning van psychopathische kenmerken. Zo is ten eerste geweten dat er binnen de groep antisociale individuen de psychopaten te onderscheiden zijn in die zin dat psychopaten op jongere leeftijd beginnen met hun criminele loopbaan, ernstigere misdaden plegen, vaker hervallen in delinquent gedrag, enz. (Forth, Hart, & Hare, 1990; Frick, O'Brien, Wootton, & McBurnett, 1994; Hare, Hart, & Harpur, 1991; Verheul, van den Brink, & van der Velden, 2000; Wootton, Frick, Shelton,

& Silverthorn, 1997). Een voornaam doel van onderzoek is derhalve het identificeren van de subgroep van jongeren die de meeste kans maakt om antisociaal gedrag verder te zetten en die te onderscheiden zijn van de meerderheid jongeren die slechts af en toe antisociale daden stellen. Ten tweede wordt het onderzoek belangrijk geacht om meer zicht te kunnen krijgen op de etiologie van psychopathie, om het belang van vroege interventie te benadrukken en om de prognose van de behandeling te verbeteren (Salekin, Rosenbaum, & Lee, 2008).

Er moet opgemerkt worden dat de meeste onderzoekers niet akkoord gaan met het toepassen van een persoonlijkheidslabel zoals psychopathie op kinderen en adolescenten. Labels impliceren immers een vast persoonlijkheidspatroon terwijl de persoonlijkheid van jongeren nog in vorming is. In het geval van kinderen en jeugdigen spreekt men derhalve niet van psychopathie maar van psychopathische kenmerken.

3.1. Voorlopers van psychopathie in de kindertijd

Hoewel er minder onderzoek bestaat bij kinderen en jongeren dan bij volwassenen, is de interesse in deze groep de laatste decennia aanzienlijk toegenomen (Forth & Mailloux, 2000). Meer bepaald werd het onderzoek naar psychopathische kenmerken in de kindertijd eind jaren 1990 in gang gezet door het werk van Frick et al. (1994) en van Lynam (1996). Zij zochten namelijk naar voorlopers van psychopathische kenmerken in de kindertijd.

3.1.1. Het werk van Lynam

Donald R. Lynam (1996) probeerde de toekomstige psychopaat te vinden in diagnoses die in de toenmalige nomenclatuur wel voor kinderen bestonden. Vooreerst maakte hij een analyse van bestaande longitudinale, cross-sectionele en familiestudies waarin hij evidentie vond dat de groep kinderen met hyperactiviteit-impulsiviteit-aandachtsproblemen (HIA) met daarbovenop gedragsproblemen (conduct problems, CP: onder CP hoort zowel de diagnose oppositioneel opstandig gedrag (oppositional defiant disorder, ODD) als gedragsstoornis (conduct disorder, CD)) een slechtere prognose had in

verband met het plegen van chronische misdaden dan de groep kinderen met enkel HIA of enkel CP.

Lynam voorspelde dat kinderen met een comorbiditeit van zowel HIA als CP een subtype van CD vertegenwoordigen. Deze kinderen noemde Lynam de *fledgling psychopaths*. Lynam (1998) vond voor zijn voorspelling steun in eigen onderzoek. Hij verdeelde een groep jongens onder in vier categorieën in functie van een hoge of lage score op HIA of CP. Jongens die zowel op HIA als op CP hoog scoorden, waren duidelijk te onderscheiden van de andere categorieën, in die zin dat ze hoger scoorden op onder andere metingen van psychopathische kenmerken en antisociaal gedrag. Eveneens een retrospectieve studie (Johansson, Kerr, & Andershed, 2005) bij volwassen psychopaten steunde de theorie van Lynam. Er werd gevonden dat psychopathische criminelen vaker een geschiedenis van HIA of CP rapporteerden dan niet-psychopathische criminelen.

Lynams model is verschillend van andere theorieën van psychopathie, zoals bijvoorbeeld die van Hare, omdat het schijnbaar weinig nadruk legt op de karakteristieken van psychopathie die gewoonlijk centraal worden gesteld. De meeste definities steunen immers op interpersoonlijke en affectieve kenmerken zoals die voor het eerst door Cleckley (1941) werden beschreven. Lynam daarentegen, legt met zijn HIA en CD eerder de nadruk op de impulsieve, stimulatiezoekende gedragsdimensie van psychopathie.

De vraag is of de persoonlijkheid van kinderen die hoog scoren op HIA en CP overeenkomt met de interpersoonlijke en affectieve kenmerken van psychopathie. Lynam (1998) zelf vond in zijn empirisch onderzoek een verhoogde score op deze psychopathische kenmerken bij de HIA-CP groep in vergelijking met de HIA groep en de CP groep. De scores tussen de HIA-CP groep en de CP groep verschilden echter niet significant van elkaar.

Ook in andere studies werd er steun gevonden voor meer psychopathische trekken bij kinderen met HIA en CP dan bij andere kinderen. Barry et al. (2000) bijvoorbeeld vonden dat de ADHD-ODD/CD groep significant hoger scoorde op kenmerken die met psychopathie worden geassocieerd dan de ADHD groep of de klinische controle groep. In dit onderzoek werd geen vergelijking gedaan met de ODD/CD groep omdat er slechts weinig kinderen voldeden aan de criteria van ODD/CD zonder die van ADHD. Verdere steun kwam uit onderzoek waarbij ADHD werd bestudeerd in relatie met psychopathische kenmerken (Fowler et al., 2009; Piatigorski & Hinshaw, 2004). In de studie van Fowler et

al. (2009) werd aangetoond dat enkel ADHD niet zorgde voor een klinisch psychopatisch beeld. De psychopathie totaalscore bij deze groep was wel hoger dan verwacht. Dit was echter niet te verklaren door de ernst van de ADHD maar wel door de sterke link tussen psychopathische kenmerken en CD. In de studie van Piatigorski en Hinshaw (2004) werd gevonden dat jongens met ADHD die hoog scoorden op ODD ook hoger scoorden op psychopathische dimensies dan jongens met ADHD zonder ODD. Daarenboven bleek dat wanneer gecontroleerd werd voor ADHD, de correlatie tussen ODD en psychopathische dimensies niet-significant werd.

Hoewel deze studies Lynams voorspelling bevestigen, zijn onderzoeken omtrent Lynams model nog steeds schaars. Bovendien heeft een recente studie van Michonski en Sharp (2010) geen evidentie gevonden voor Lynams model. De HIA-CP groep was namelijk, in vergelijking met de geen-HIA-CP groep, de HIA groep en de CP groep, niet het meest psychopatisch kenmerkend op de interpersoonlijke en affectieve dimensies.

3.1.2. Het werk van Frick et al.

Om te weten welke groep van kinderen het meest beantwoordt aan het psychopatisch profiel, kan men ook vertrekken vanuit onderzoek op niveau van volwassenen. Sinds het onderzoek van Harpur, Hare en Hakistian (1989) en Hare (1991) met volwassenen werden, zoals reeds eerder vermeld, APD en psychopathie niet meer als synoniemen beschouwd. Hare vond bijvoorbeeld twee factoren terug in de PCL-R: de eerste factor representeerde de interpersoonlijke en affectieve aspecten van psychopathie en de tweede kwam overeen met antisociaal gedrag. Antisociaal gedrag was het meest geassocieerd met APD zoals beschreven in de laatste versies van de DSM (APA, 1980, 1987, 1994, 2000).

In onderzoek met volwassenen werd beschreven hoe de twee factoren associaties hebben met verschillende variabelen (Harpur et al., 1989). Interpersoonlijke-affectieve kenmerken waren gerelateerd aan de narcistische en hysterische persoonlijkheidsstoornis, zelfrapportage metingen van machiavellisme en narcisme, lage angst en lage empathie. Antisociaal gedrag vertoonde een verband met een aversieve familiale achtergrond (sociaal economische status, SES), lagere educatie, lage intelligentie, zelfrapportage van antisociaal gedrag, criminele gedragingen, de diagnose van CD en de diagnose APD.

Daarnaast werd gevonden dat wanneer een combinatie van beide factoren aanwezig was, men een ernstig en chronisch patroon van antisociaal gedrag vertoonde (Hare et al., 1991).

Frick et al. (1994) wilden toetsen of deze bevindingen van interpersoonlijke en affectieve kenmerken en antisociaal gedrag bij volwassenen ook opgingen voor kinderen. Op deze manier wilden zij nagaan of men van psychopathie in de volwassenheid voorlopers kon beschrijven in de kindertijd. Vanuit hun literatuuranalyse van de volwassen psychopathie vertrokken zij van twee voorspellingen voor de kindertijd: (1) interpersoonlijke-affectieve kenmerken en antisociaal gedrag zijn twee verschillende factoren en hebben verschillende correlaten en (2) kinderen die een combinatie vertonen van interpersoonlijke-affectieve kenmerken en antisociaal gedrag vormen een subgroep van antisociale kinderen.

In feite was er reeds in voorgaand onderzoek evidentie voor de tweede voorspelling bij kinderen. Er werden bijvoorbeeld belangrijke verschillen gevonden tussen verschillende subtypes van antisociale kinderen wanneer bepaalde interpersoonlijke-affectieve kenmerken al dan niet aanwezig waren. Zo waren antisociale kinderen zonder angst agressiever, hadden meer sociale conflicten en haalden minder effect uit de behandeling dan de antisociale kinderen met angst (Quay & Love, 1977; Walker et al., 1991). Hoewel deze bevindingen veelzeggend waren, waren Frick et al. (1994) de eersten die een expliciet model van psychopathie op kinderen toetsten.

Frick et al. (1994) onderzochten hun hypothesen bij een groep kinderen tussen 6 en 13 jaar. Om psychopathische kenmerken na te gaan, werd gebruik gemaakt van de Psychopathy Screening Device (PSD)¹, een meting die Frick en Hare in de vroege jaren 1990 ontwierpen. De PSD werd ontwikkeld om dezelfde dimensies die door de PCL-R (Hare, 1991) gemeten worden bij volwassenen, na te gaan bij kinderen.

Uit de factoranalyse die Frick et al. uitvoerden, kwamen twee factoren naar voren, die gelijkend waren op de factoren gevonden in studies met volwassenen (Hare, 1991). De eerste factor was Impulsiviteit/Gedragsproblemen (Impulsivity/Conduct Problems, I/CP), waartoe items behoorden als impulsiviteit, zwakke impulscontrole en delinquent gedrag. Deze factor kwam grotendeels overeen met de factor antisociaal gedrag uit het onderzoek met volwassenen. De tweede was de Ongevoelige/Onemotionele factor

¹ In 2001 werd het instrument commercieel beschikbaar en werd het Antisocial Process Screening Device (APSD; Frick & Hare, 2001) genoemd (cfr. infra).

(Callous/Unemotional, CU), die items inhield als gebrek aan schuldgevoel, gebrek aan empathie en onoprechte vriendelijkheid. Deze factor kwam grotendeels overeen met de factor interpersoonlijke-affectieve kenmerken uit het onderzoek met volwassenen. Er werden echter ook verschillen gevonden tussen de bevindingen van kinderen en die van volwassenen. Sommige items die bij kinderen tot de I/CP gerekend werden, werden bij volwassenen gezien als horende bij de interpersoonlijke-affectieve dimensie (Hare, 1991; Harpur et al., 1989). Deze items waren onder andere een grandioos zelfwaardegevoel en gebrek aan verantwoordelijkheid. Net als in het onderzoek met volwassenen (Harpur et al., 1989) vond men dat de twee factoren verschillende associaties hebben. Zo ging de I/CP factor bijvoorbeeld gepaard met het aantal gedragsproblemen en de CU factor met lage angst. Een associatie die niet gevonden werd in de studie van Frick et al. was de negatieve relatie tussen de I/CP factor en SES. Hoewel er enkele verschillen zijn tussen de bevindingen van kinderen en die van volwassenen, vonden Frick et al. steun voor de eerste voorspelling.

De tweede voorspelling werd ook bevestigd. Zo vonden Frick et al. dat enkel de groep van kinderen met zowel interpersoonlijke-affectieve kenmerken als antisociaal gedrag gemiddeld een lage intelligentie hadden en veel antisociaal gedrag in de familiegeschiedenis.

Frick et al. concludeerden dat bij kinderen met gedragsstoornissen de CU factor, als zijnde het meest stabiel en predictief, potentieel had tot subtypering. Gedragsstoornissen laden immers per definitie reeds hoog op de I/CP factor.

Samengevat tonen verschillende studies (Forth et al., 1990; Frick et al., 1994; Hare et al., 1991; Wootton et al., 1997) aan dat de aanwezigheid van CU kenmerken bij jongeren met gedragsproblemen geassocieerd is met vroegere aanvang van de gedragsproblemen, meer en ernstiger antisociaal gedrag, minder vooruitgang in de behandeling en hervall in delinquent gedrag. De CU kenmerken hebben tevens een sterkere genetische basis en zijn gelinkt aan specifieke temperamentskenmerken zoals emotionele onderreactiviteit, verminderde angst, gevoeligheid voor beloning, weinig responsiviteit op straf, zeer sensatiezoekend temperament, enz. (Barry et al., 2000; Frick et al., 1994).

De afwezigheid van CU kenmerken bij jongeren met gedragsproblemen is daarentegen eerder geassocieerd met lage intelligentie, disfunctionele

opvoedingspraktijken, sensitiviteit voor provocatie, enz. (Frick et al., 1994; Wootton et al., 1997).

Frick en Ellis (1999) conceptualiseerden de bevindingen in twee verschillende ontwikkelingstrajecten. Het traject van antisociale kinderen met CU kenmerken ging uit van een eerder genetische basis, namelijk een lage gedragsmatige inhibitie. Deze zorgde via drie wegen (lage arousal voor ongeluk van anderen, insensitiviteit voor straf en geen aandacht voor schadelijke gevolgen van straf) voor CU kenmerken, die op hun beurt gevolgen hadden voor ernstig antisociaal gedrag en instrumentele agressie. Het traject van antisociale kinderen zonder CU kenmerken daarentegen vertrok van zowel inadequate socialisatie als lage intelligentie als emotionele overarousal. Deze drie componenten vormden de basis voor een gebrek aan emotieregulatie en impulsiviteit, die ten slotte zorgden voor impulsief en agressief gedrag.

Op basis van deze bevindingen, die overeenkomen met bevindingen uit onderzoek met volwassenen, kan ook bij kinderen besloten worden dat gedragsstoornissen en psychopathische kenmerken twee verschillende constructen zijn en dat antisociale kinderen met interpersoonlijke en affectieve kenmerken een subgroep vormen van alle antisociale kinderen. Bijgevolg kan er besloten worden dat er van psychopathie in de volwassenheid een voorloper in de kindertijd bestaat.

3.1.3. Besluit

Op basis van het onderzoek van Frick et al. (1994) en de bevindingen van Lynam (1996) kan besloten worden dat het psychopathiemodel uitgebreid kan worden naar de kindertijd. De twee factoren die bij volwassenen werden gevonden, zijn ook bij kinderen aanwezig: de CU factor en de I/CP factor. Frick, Bodin en Barry (2001) identificeerden later ook een derde factor die ze Narcisme noemden (cfr. infra). Bovendien geldt ook in de kindertijd dat antisociale kinderen met daarenboven interpersoonlijke en affectieve kenmerken een subgroep vormen van alle antisociale kinderen. Het belang van het identificeren van psychopathische kenmerken op vroege leeftijd moet derhalve niet onderschat worden en kan belangrijke implicaties hebben. Hoewel er nog discussie heerst over de similariteit van karakteristieken tussen vroege manifestaties van psychopathie en psychopathie in de

volwassenheid, hebben onderzoekers reeds evidentie gevonden voor een zekere continuïteit doorheen de ontwikkeling (Forth & Mailloux, 2000).

3.2. Meetinstrumenten

Veel instrumenten om psychopathie te meten bij kinderen en adolescenten zijn bewerkingen van de PCL-R: de Hare Psychopathy Checklist: Youth Version (PCL:YV; Forth, Kosson, & Hare, 2003), de Child Psychopathy Scale (CPS; Lynam, 1997), de Antisocial Process Screening Device (APSD; Frick & Hare, 2001) en de Youth Psychopathic Traits Inventory (YPI; Andershed, Kerr, Stattin, & Levander, 2002b). Deze meetinstrumenten zullen achtereenvolgens besproken worden.

3.2.1. PCL:YV

Uit de PCL-R is intussen een versie voor jongeren verschenen: de Hare Psychopathy Checklist: Youth Version (PCL:YV; Forth et al., 2003). De test is bedoeld voor gebruik bij jongeren van 12 tot 18 jaar. De meting gebeurt op dezelfde manier als die van volwassenen, behalve dat de inhoud van de 20 items aangepast is aan het niveau van adolescenten. Ook hier wordt elk item gescoord op een 3-puntenschaal (0 = *niet van toepassing*, 1 = *een beetje van toepassing*, 2 = *zeker van toepassing*). Dit resulteert in een totale score van 0 tot 40. Aangezien de scores ten dele gebaseerd zijn op het strafrechtelijk dossier van het individu in kwestie en op informatie van bloedverwanten, is dit instrument niet geschikt voor niet-klinische adolescenten (Andershed, Kerr, & Stattin, 2002a).

Factoranalyse op PCL:YV scores reveleerde in sommige studies twee factoren (Corrado, Vincent, Hart, & Cohen, 2004) en in andere drie factoren (Corrado et al., 2004; Forth et al., 2003), die gelijkend zijn op die van respectievelijk Hare et al. (1990) en Cooke en Michie (2001). Ook zijn er studies met gemengde resultaten. Zo onderzochten Sevecke, Pukrop, Kosson, en Krischer (2009) welk model het best paste bij verschillende populaties van adolescenten: mannelijke en vrouwelijke gevangenen en mannelijke en vrouwelijke schoolgangsters. De onderzoekers vonden dat het twee-factorenmodel enkel goed paste bij

de mannelijke gevangenen, het drie-factorenmodel paste bij zowel mannelijke gevangenen als mannelijke schoolgangers en het vier-factorenmodel paste bij geen enkele populatie. Bij vrouwelijke adolescenten werd geen enkel model adequaat gevonden. In een andere studie vonden Forth et al. (2003) wel evidentie voor het vier-factorenmodel. De vier factoren beschrijven interpersoonlijke, affectieve, gedragsmatige en antisociale eigenschappen (Spain, Douglas, Poythress, & Epstein, 2004).

Hoewel de PCL-R en de PCL:YV de meest gebruikte instrumenten zijn om de mate van psychopathie na te gaan, zijn ze niet geschikt voor bevolkingssteekproeven. Ze zijn immers enkel bedoeld voor gebruik bij populaties in instellingen. Bovendien zijn ze erg tijds- en werkintensief. Een groeiende tendens in de literatuur is bijgevolg het construeren van vragenlijsten die ook afgenomen kunnen worden van niet-klinische steekproeven. Hoewel psychopathische kenmerken minder extreem zijn bij niet-klinische adolescenten dan bij volwassen misdadigers, zijn ze toch aanwezig en meetbaar en, gezien een analoge factorstructuur, manifesteren ze zich op gelijkaardige manier als bij volwassen misdadigers (Andershed et al., 2002a).

3.2.2. CPS

Eén van de vragenlijsten die de mate van psychopathische kenmerken bij kinderen en adolescenten nagaat, is de Child Psychopathy Scale (CPS; Lynam, 1997). De CPS is een multi-informant vragenlijst (zelf-, ouder-, en leerkrachtrapportering) bedoeld voor gebruik bij jongeren tussen 6 en 17 jaar. De inhoud van de CPS is afgeleid uit de PCL-R en bestaat uit 55 ja/nee vragen (Bijttebier & Decoene, 2009). Eenenvertig items zijn ontleend aan de Child Behavior Checklist (CBCL; Achenbach, 1991) en aan een “common language” versie (CLQ; Caspi et al., 1992) van de California Child Q-Set (CCQ; Block & Block, 1980). In de CBCL en de CLQ waren namelijk 13 van de 20 PCL-R items geoperationaliseerd. Lynam gebruikte dus slechts 13 items van de PCL-R om zijn CPS te ontwikkelen. De overige zeven items waren irrelevant voor kinderen (Edens, Skeem, Cruise, & Cauffman, 2001).

Lynam (1997) vond in een factoranalyse een twee-factorenmodel terug, maar de twee factoren vertoonden een hoge correlatie met elkaar ($r = .95$). Gebaseerd op deze resultaten, gebruikte Lynam enkel CPS totaalscores voor verdere analyses. Bijttebier en Decoene (2009) vonden ook dat een twee-factorenmodel het beste paste bij de data en dit bij alle versies van de CPS (zelf-, ouder-, en leerkracht- en gecombineerde rapportering). De twee factoren waren een Interpersoonlijke-Affectieve factor en een Sociaal Afwijkend Gedragsfactor. Over de factorstructuur van de CPS is verder weinig onderzoek bekend (Edens et al., 2001).

3.2.3. APSD

Een frequenter gebruikte vragenlijst is de Antisocial Process Screening Device (APSD; Frick & Hare, 2001). De APSD is een meetinstrument dat werd ontwikkeld om antisociale karakteristieken van kinderen van 6 tot 13 jaar te screenen. De items worden gescoord op een 3-puntenschaal (0 = *helemaal niet waar*, 1 = *soms waar*, 2 = *helemaal waar*). Er bestaat een ouderrapportering (APSD-P), een leerkrachtrapportering (APSD-T) en een gecombineerde rapportering om de antwoorden van ouders en leerkrachten te integreren (APSD-C). Later is ook een zelfrapporteringversie ontwikkeld die bedoeld is voor gebruik bij oudere kinderen en adolescenten (Munoz & Frick, 2007). Het motief om een zelfrapporteringversie te ontwikkelen was dat de betrouwbaarheid en validiteit van een zelfrapportering toenemen in de adolescentie en dat de validiteit van een ouder- of leerkrachtrapportering afneemt. Bovendien was er een zekere noodzaak aan zelfrapporteringen voor kinderen en jeugdigen wiens ouders niet beschikbaar zijn om informatie te verstrekken of wiens ouders te weinig recent contact hebben met hun kind om actuele karakteristieken te raten. De APSD bestaat uit 20 items die onderverdeeld zijn in drie subschalen: de Ongevoelige/Onemotionele, de Narcistische en de Impulsieve subschaal. De Ongevoelige/Onemotionele subschaal heeft echter een geringe mate van interne consistentie (Loney, Frick, Clements, Ellis, & Kerlin, 2003). Dit komt waarschijnlijk doordat er maar zes items zijn die de subschaal representeren. Bovendien zijn er maar vier van de zes items die consistent hoog laden op de CU factor in zowel klinische als niet-klinische jongerenpopulaties (Frick, Barry, & Bodin, 2000).

Voor de APSD vond men twee factoren (Frick et al., 1994): de CU factor en de I/CP factor. Recenter werden ook drie factoren gevonden: de CU factor, de Narcistische factor en de Impulsieve factor (Frick et al., 2001), die respectievelijk het affectieve, het interpersoonlijke en het impulsieve en onverantwoordelijke levensstijlaspect van psychopathie weerspiegelden. Dezelfde drie factoren werden in de studie van Bijttebier en Decoene (2009) gevonden als best passend bij de data en dit bij alle versies van de APSD (zelf-, ouder-, en leerkracht- en gecombineerde rapportering).

3.2.4. YPI

Nog een veel gebruikte vragenlijst om psychopathische kenmerken bij jongeren te meten is de Youth Psychopathic Traits Inventory (YPI; Andershed et al., 2002b). De YPI is een zelfrapporteringsvragenlijst en kan mede daarom ook afgenomen worden van een normale populatie. De YPI bevat 50 items onderverdeeld in 10 subschalen, die de interpersoonlijke, de affectieve en de gedragsmatige dimensies van psychopathie nagaan. De items worden gescoord op een 4-puntenschaal (1 = *helemaal niet van toepassing*, 2 = *niet helemaal van toepassing*, 3 = *redelijk goed van toepassing*, 4 = *zeer goed van toepassing*). Ook de YPI is gebaseerd op de PCL-R. Enkele principes bij het creëren van de YPI waren de volgende: (1) elke psychopathische trek moet gemeten worden aan de hand van meerdere items zodat er ook analyses kunnen gebeuren op subschaalniveau; (2) de trekken moeten indirect gemeten worden in plaats van direct; en (3) de items moeten zo geformuleerd worden dat de trekken positief klinken voor personen met psychopathische trekken, maar niet voor personen zonder de trekken (Andershed et al. 2002a). De eigenschappen die de PCL-R nagaat, moesten met andere woorden omgevormd worden tot items die eerder vaardigheden dan gebreken lijken te bevragen (Andershed et al., 2002b). Bijvoorbeeld: de eigenschap *onoprechte vriendelijkheid (dishonest charm)* kreeg het item “voor mij is het gemakkelijk om vriendelijk te zijn en anderen te verleiden om te krijgen wat ik van hen wil (It’s easy for me to charm and seduce others to get what I want from them)” (Dolan & Rennie, 2006). Op deze manier kwam de YPI tegemoet aan één van de kritieken op psychopathievragenlijsten, namelijk dat de items vaak negatief geformuleerd zijn, aangezien men op zoek is naar deficits. Dit genereert gemakkelijk sociaal wenselijke antwoorden.

Andershed et al. (2002a) gingen na of dezelfde drie factoren, die bij volwassen gevangenen teruggevonden werden via de PCL-R (Cooke & Michie, 2001), ook gevonden konden worden bij niet-klinische adolescenten. Ze vonden bevestiging voor de drie factoren. Deze waren de Grandioos/Manipulatieve factor, de Ongevoelige/Onemotionele factor en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. De drie factoren weerspiegelden respectievelijk het interpersoonlijk, het affectief en het impulsieve en onverantwoordelijke levensstijlaspect van psychopathie.

3.2.5. Besluit

Als besluit kan men stellen dat er over instrumenten en studies heen twee, drie of zelfs vier factoren werden gevonden voor psychopathische kenmerken. De voorkeursoplossing bij kinderen en jongeren is het werken met drie factoren: De interpersoonlijke, de affectieve en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor (PCL:YV: Forth et al., 2003; APSD: Frick et al., 2001; YPI: Andershed et al., 2002a). De affectieve factor komt overeen met Factor 1 (de Interpersoonlijke-Affectieve factor) uit het volwassenenonderzoek en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor met Factor 2 (de Antisociale Gedragsfactor). De interpersoonlijke factor is samengesteld uit elementen van beide factoren uit het volwassenenonderzoek. Bij jongeren is deze factor meer geassocieerd met Factor 2, bij volwassenen staat deze factor dicht bij Factor 1 (Frick et al., 1994). Het is nog niet duidelijk of deze bevindingen eerder te maken hebben met verschillen in de ontwikkeling en/of met verschillen in metingen.

4. Psychopathie en persoonlijkheid

Zoals men in de eerste paragraaf kon lezen, werd het construct psychopathie reeds heel vroeg in zijn geschiedenis beschreven aan de hand van persoonlijkheidskenmerken. Na het ontstaan van persoonlijkheidstheorieën kon men de persoonlijkheidskenmerken van psychopathie benaderen op een meer theoretische en meer statistische manier. De persoonlijkheidstheorie die hierin de meeste invloed heeft gehad, is het Five-Factor Model

of personality van McCrae en Costa (FFM; 1990), die gebaseerd is op vijf grote persoonlijkheidsdomeinen oftewel de *Big Five*.

4.1. Korte geschiedenis van de Big Five

De gangbare uitdrukking Big Five komt van Goldberg (1981). De grote vijf persoonlijkheidsdomeinen van persoonlijkheid zijn: Neuroticisme, Extraversie, Openheid, Vriendelijkheid en Gewetensvolheid. McCrae en Costa zijn niet de eersten geweest die persoonlijkheid beschreven aan de hand van deze vijf domeinen. Om de geschiedenis van de Big Five te begrijpen, vertrekt men steeds van het werk van Cattell (1943). Aan de hand van een factoranalyse reduceerde hij de meer dan 4000 trekken die Allport en Odbert (1936) hadden geïdentificeerd aan de hand van een woordenboek (lexicografische benadering) tot 35 clusters. Na onderzoek op de 35 variabelen kwam Cattell tot 16 factoren. Fiske (1949) wordt beschouwd als de eerste persoon die een versie van het vijf-factorenmodel beschreef. Hij vond deze door een factoranalyse uit te voeren op 22 van de 35 clusters van Cattell. De eersten die actief het bestaan van de vijf factoren trachtten te bevestigen, waren wellicht Tupes en Christal (1961), twee onderzoekers uit een onderzoekscentrum van de luchtmacht. Onafhankelijk van Cattells werk vond ook Norman (1963), vertrekkende van de lexicografisch beschreven trekken van Allport en Odbert, steun voor de grote vijf persoonlijkheidsdomeinen (Larsen & Buss, 2002).

In 1976 voerden Costa en McCrae een factoranalyse uit op een batterij van persoonlijkheidsvragenlijsten. Hieruit kwamen drie factoren duidelijk naar voren. Deze waren Neuroticisme, Extraversie en Openheid. Op basis van deze analyse ontstond de eerste versie van de NEO persoonlijkheidsvragenlijst (NEO Personality Inventory, NEO-PI), die de domeinen Neuroticisme, Extraversie en Openheid bevroeg. Later herkenden zij ook de factoren Vriendelijkheid en Gewetensvolheid, waarna zij de eerste handleiding van de NEO-PI publiceerden (Costa & McCrae, 1985). In deze handleiding werden alle vijf de factoren opgenomen. Daarenboven werden in de vragenlijst voor elk van de drie oorspronkelijke domeinen ook zes facetten bevroegd. In 1990 beschreven McCrae en Costa hun Five-Factor Model of personality (FFM) en in 1992 publiceerden ze een revisie van de NEO handleiding, waarin niet enkel voor de drie oorspronkelijke domeinen, maar

ook voor de domeinen Vriendelijkheid en Gewetensvolheid zes facetten werden beschreven (Revised NEO Personality Inventory, NEO-PI-R; Costa & McCrae, 1992). In Tabel 1 worden de facetten per domein van het FFM weergegeven.

Tabel 1

FFM van McCrae en Costa (1990): persoonlijkheidsdomeinen en -facetten

Persoonlijkheidsdomein	Persoonlijkheidsfacetten
Neuroticisme	Angst N1, Ergernis N2, Depressie N3, Schaamte N4, Impulsiviteit N5 en Kwetsbaarheid N6
Extraversie	Hartelijkheid E1, Sociabiliteit E2, Dominantie E3, Energie E4, Avonturisme E5 en Vrolijkheid E6
Openheid	Fantasie O1, Esthetiek O2, Gevoelens O3, Veranderingen O4, Ideeën O5 en Waarden O6
Vriendelijkheid	Vertrouwen A1, Oprechtheid A2, Zorgzaamheid A3, Inschikkelijkheid A4, Bescheidenheid A5 en Medeleven A6
Gewetensvolheid	Doelmatigheid C1, Ordelijkheid C2, Betrouwbaarheid C3, Ambitie C4, Zelfdiscipline C5 en Bedachtzaamheid C6

4.2. Psychopathie in termen van persoonlijkheid

Hoewel psychopathie niet officieel erkend is als een persoonlijkheidsstoornis in de DSM-IV (APA, 1994), wordt ze door sommige auteurs beschouwd als één van de meest betrouwbare en valide diagnostische categorieën op het gebied van persoonlijkheidsstoornissen (Harpur, Hart, & Hare, 1994). Net zoals de andere persoonlijkheidsstoornissen kan ook psychopathie beschreven worden aan de hand van verschillende persoonlijkheidskenmerken (Lynam & Derefinko, 2006; Miller & Lynam,

2003). Dit idee is ontstaan uit de tendens om een persoonlijkheidsstoornis als een dimensionele variant te zien van normaal persoonlijk functioneren. In navolging van het dimensioneel perspectief op persoonlijkheidsstoornissen, werd in de literatuur al meerdere malen gebruik gemaakt van het FFM van McCrae en Costa (1990) om persoonlijkheidsstoornissen te beschrijven.

In wat volgt zal uiteengezet worden welke persoonlijkheidskenmerken aan psychopathie gelinkt zijn. In de onderzoeksliteratuur werd deze relatie op verschillende niveaus beschreven. Enerzijds gebeurde dit op basis van empirisch onderzoek, waarbij men probeerde om via correlatief onderzoek de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en psychopathie na te gaan. Onderstaande bevindingen hieromtrent zijn voornamelijk afkomstig uit onderzoek met kinderen en adolescenten, vermits de huidige studie zich hierop zal toespitsen. Anderzijds gebeurde dit op conceptueel niveau. Hierbij werd getracht om een persoonlijkheidsprototype van psychopathie op te stellen. Het was aan de hand van deze conceptuele persoonlijkheidsbeschrijvingen van psychopathie dat onderzoekers verschillende manieren gevonden hadden om psychopathie te kunnen onderkennen aan de hand van algemene persoonlijkheidsvragenlijsten.

4.2.1. Empirisch

Een eerste manier om te beschrijven welke persoonlijkheidskenmerken aan psychopathische kenmerken gelinkt zijn, is om dit na te gaan aan de hand van correlatief onderzoek. Hierover bestaan studies die correlaties nagaan op verschillende niveaus. Zo zijn er studies waarin het verband bestudeerd wordt tussen de persoonlijkheidsdomeinen en psychopathie in haar geheel, maar ook tussen de persoonlijkheidsdomeinen en de drie factoren van psychopathie (de interpersoonlijke factor, de affectieve factor en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor). Verder werd er ook onderzoek gedaan over de relatie tussen de persoonlijkheidsfacetten en psychopathie en tussen de persoonlijkheidsfacetten en de drie factoren van psychopathie. In wat volgt, zullen per persoonlijkheidsdomein resultaten uit verschillende soorten onderzoek gegroepeerd worden.

Vriendelijkheid. In verschillende studies werd een negatief verband aangetoond tussen het domein *Vriendelijkheid* en psychopathie in haar geheel. Dit werd ten eerste teruggevonden bij verschillende groepen, namelijk bij antisociale en niet-antisociale kinderen (Lynam et al., 2005; Salekin, Leistico, Trobst, Schrum, & Lochman, 2005), bij klinische en niet-klinische adolescenten (Campbell, Doucette, & French, 2009; Salekin, Debus, & Barker, 2010; Salekin et al., 2005) bij jongvolwassenen (Campbell et al., 2009) en bij volwassen vrouwelijke drugsmisbruikers (Jackson & Richards, 2007²). Ten tweede werd het negatief verband teruggevonden bij verschillende metingen van psychopathie (YPI: Campbell et al., 2009; CPS: Lynam et al., 2005; PCL-R: Jackson & Richards, 2007; CPS, PCL:YV en APSD: Salekin et al., 2005; APSD: Salekin et al., 2010).

Salekin et al. (2010) deden ook meer specifiek onderzoek naar de afzonderlijke factoren van psychopathie. Zij vonden dat het domein *Vriendelijkheid* niet enkel negatief correleerde met psychopathie in haar geheel maar ook met de drie factoren van psychopathie. In studies waarin psychopathie werd gezien als een construct met twee factoren, werd een negatieve correlatie tussen *Vriendelijkheid* en beide factoren van psychopathie gevonden (Lynam et al., 2005³; Lynam, Whiteside, & Jones, 1999; Ross, Lutz, & Bailley, 2004⁴). Essau, Sasagawa, en Frick (2006) brachten persoonlijkheid in verband met de Inventory of Callous-Unemotional traits (ICU; Frick, 2004). De ICU reflecteert enkel de affectieve factor van psychopathie en dit aan de hand van drie subschalen, namelijk de Ongevoelige, de Onbezorgde en de Onemotionele subscala. Er werd een duidelijk negatieve correlatie gevonden tussen *Vriendelijkheid* en alle subschalen van de ICU.

De relatie tussen de zes facetten van *Vriendelijkheid* en psychopathie in haar geheel werd in verschillende studies negatief gevonden (meta-analyse: Decuyper, De

² Het onderzoek van Jackson en Richards (2007) gebeurde bij volwassen vrouwelijke gevangenen die in behandeling waren voor drugsmisbruik. Dit onderzoek was tweedelig. Het bevatte namelijk een studie over de zelfrapportering van de PCL-R en een studie over de observatorrapportering van de PCL-R.

³ In de studie van Lynam et al. (2005) werd psychopathie gemeten aan de hand van de CPS, waarbij de eerste factor zowel interpersoonlijke als affectieve items bevat en de tweede factor impulsieve en onverantwoordelijke items bevat.

⁴ In de studie van Lynam et al. (1999) en die van Ross et al. (2004) werd psychopathie gemeten aan de hand van de Levenson Self-Report Psychopathy (LSRP; Levenson, Kiehl, & Fitzpatrick, 1995). De LSRP bestaat uit twee subschalen die bedoeld zijn om de twee factoren van de PCL-R na te gaan. De eerste factor bevat interpersoonlijke en affectieve items en de tweede factor bevat impulsieve en onverantwoordelijke items.

Pauw, De Fruyt, De Bolle, & De Clercq, 2009b; PCL-R: Decuyper, De Fruyt en Buschman, 2008; Jackson & Richards, 2007; YPI: Salekin et al., 2010). De zes relaties waren echter niet steeds in alle studies significant. Enkel voor de facetten Vertrouwen (A1) en Zorgzaamheid (A3) was dit wel het geval. De relatie tussen deze facetten en psychopathie in haar geheel kwam namelijk in alle studies terug (Decuyper et al., 2009b; Decuyper et al., 2008; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2010⁵). De facetten Oprechtheid (A2), Inschikkelijkheid (A4), Bescheidenheid (A5) en Medeleven (A6), werden enkel in de studie van Decuyper et al. (2008) niet significant gevonden. Bovendien gold in de studie van Salekin et al. (2010) voor Inschikkelijkheid (A4) en Bescheidenheid (A5) een lagere significante relatie met psychopathie in haar geheel dan de andere facetten die een significante relatie vertoonden met psychopathie in haar geheel. Het facet Bescheidenheid (A5) was daarenboven niet significant gecorreleerd met de psychopathie totaalscore bij de zelfrapportering in het onderzoek van Jackson en Richards (2007⁶).

In de studie van Salekin et al. (2010) werden de bestudeerde facetten van Vriendelijkheid ook gerelateerd aan de factoren van psychopathie. Voor het domein Vriendelijkheid waren de facetten Oprechtheid (A2), Zorgzaamheid (A3), Bescheidenheid (A5) en Medeleven (A6) significant negatief geassocieerd met de drie factoren van psychopathie. Voor Bescheidenheid (A5) was het verband met de affectieve factor en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor weliswaar minder sterk. Het facet Inschikkelijkheid (A4) was enkel licht negatief significant gecorreleerd met de interpersoonlijke factor.

Samenvattend kan voor Vriendelijkheid het volgende gezegd worden. Het domein Vriendelijkheid ging negatief gepaard met een psychopathie in haar geheel en met de drie factoren van psychopathie. De persoonlijkheidsfacetten van Vriendelijkheid hadden meestal ook een negatieve correlatie met de psychopathie totaalscore. Over de relatie tussen de facetten van Vriendelijkheid en de factoren van psychopathie is nog maar één onderzoek gebeurd (Salekin et al., 2010).

Gewetensvolheid. Voor het domein Gewetensvolheid werd in verschillende studies een negatief verband aangetoond met psychopathie in haar geheel. Dit werd teruggevonden bij

⁵ In het onderzoek van Salekin et al. (2010) werd het facet Vertrouwen (A1) niet bestudeerd.

⁶ De onderzoekers verklaarden de verschillen tussen zelf- en observatorrapporteringen aan de hand van de affectieve gebreken bij psychopaten.

verschillende groepen van kinderen, adolescenten, jongvolwassenen en volwassenen en aan de hand van verschillende metingen (Campbell et al., 2009; Lynam et al., 2005; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2005; Salekin et al., 2010). Enkel in het onderzoek van Jackson en Richards (2007) en enkel bij de zelfrapportering was er geen significante correlatie tussen het domein en de psychopathie in haar geheel.

Onderzoek over de drie factoren van psychopathie toonde voor het domein Gewetensvolheid een sterk negatief verband met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor en in mindere mate ook met de interpersoonlijke factor (Salekin et al., 2010). In studies waarin psychopathie werd gezien als een construct met twee factoren, was Gewetensvolheid vooral geassocieerd met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor (Lynam et al., 2005; Lynam et al., 1999; Ross et al., 2004). Hoewel bovenstaande onderzoeken een verband tussen Gewetensvolheid en de affectieve factor van psychopathie lijken te ontkennen, werd dit verband in het onderzoek van Essau et al. (2006), die deze factor nagingen aan de hand van de ICU, wel sterk negatief gevonden en dit bovendien voor alle subschalen van de ICU.

Ook voor de relatie tussen de facetten van Gewetensvolheid en psychopathie in haar geheel werd in verschillende studies een negatief verband aangetoond (Decuyper et al., 2009b; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2010⁷), behalve in de studie van Decuyper et al. (2008), waar geen enkel facet een significant verband had met de psychopathie totaalscore. In de studie van Jackson en Richards (2007) werden de relaties wel bij de observatorrapportering teruggevonden maar niet bij de zelfrapportering (behalve voor het facet Bedachtzaamheid (C6), waar het negatieve verband bij beide rapporteringsvormen werd teruggevonden).

In de studie van Salekin et al. (2010) werden de bestudeerde facetten van Gewetensvolheid ook gerelateerd aan de factoren van psychopathie. De drie facetten, Ordelijkheid (C2), Betrouwbaarheid (C3) en Bedachtzaamheid (C6), waren negatief gelinkt aan de drie factoren van psychopathie. Enkel de relatie tussen Betrouwbaarheid (C3) en de interpersoonlijke factor was niet significant.

Samenvattend kan voor Gewetensvolheid het volgende gezegd worden. Voor het domein gewetensvolheid werd een negatieve correlatie gevonden met psychopathie in haar geheel.

⁷ In het onderzoek van Salekin et al. (2010) werden de facetten Doelmatigheid (C1), Ambitie (C4) en Zelfdiscipline (C5) niet bestudeerd.

Wat betreft de factoren van psychopathie gold het negatief verband vooral voor de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Ook de facetten van psychopathie hadden een negatieve relatie met psychopathie in zijn geheel. Over de relatie tussen de facetten van Gewetensvolheid en de factoren van psychopathie is nog maar één onderzoek gebeurd (Salekin et al., 2010).

Extraversie. Over het domein Extraversie in relatie met psychopathie in haar geheel bestaan er verschillende bevindingen. De meeste onderzoeken toonden geen significante correlaties (Decuyper et al., 2009b; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2005). Enkel Salekin et al. (2010) vonden een significant negatief verband tussen Extraversie en psychopathie.

Salekin et al. (2010) toonden tevens aan dat Extraversie significant, doch lage, negatieve correlaties had met de drie factoren van psychopathie. De relatie met de affectieve factor werd bevestigd op een hoger significantieniveau dan de andere factoren. De negatieve relatie met de affectieve factor werd ook teruggevonden in de studie van Essau et al. (2006). Enkel met de Ongevoelige subschaal van de ICU was er geen significante correlatie. In één van de studies waarin psychopathie werd gezien als een construct met twee factoren was Extraversie negatief gelinkt aan beide factoren, aan de interpersoonlijke en affectieve factor en aan de Impulsief/Onverantwoordelijke factor (Lynam et al., 1999).

Over de relatie tussen facetten van Extraversie en psychopathie in haar geheel kan op basis van verschillende studies gezegd worden dat Hartelijkheid (E1) gepaard gaat met een lage psychopathie totaalscore en Dominantie (E3) en Avonturisme (E5) met een hoge psychopathie totaalscore (Decuyper et al., 2009b; Jackson & Richards, 2007, Salekin et al., 2010⁸). Decuyper et al. (2008) vonden echter geen significante relatie tussen deze facetten en psychopathie in haar geheel. In het onderzoek van Jackson en Richards (2007) was Avonturisme (E5) bovendien enkel bij de observatorrapportering gelinkt aan psychopathie in haar geheel. De facetten Sociabiliteit (E2) en Energie (E4) waren slechts in één onderzoek geassocieerd met een lage respectievelijk hoge score op de psychopathie totaalscore (resp. Salekin et al., 2010; zelfrapportering bij Jackson & Richards, 2007). Er werd in geen enkel onderzoek een verband aangetoond tussen Vrolijkheid (E6) en

⁸ In het onderzoek van Salekin et al. (2010) werden de facetten Energie (E4) en Avonturisme (E5) niet bestudeerd.

psychopathie (Decuyper et al., 2008; Decuyper et al., 2009b; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2010).

De bestudeerde relaties tussen de facetten van Extraversie en de factoren van psychopathie toonden in de studie van Salekin et al. (2010) volgend profiel. Dominantie (E3) toonde een significant positief verband met de drie factoren (voor de Impulsief/Onverantwoordelijke factor was het verband weliswaar klein), terwijl er voor Hartelijkheid (E1), Sociabiliteit (E2) en Vrolijkheid (E6) significant negatieve associaties met de factoren waren (E1 negatief met de affectieve factor en licht negatief met de interpersoonlijke en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor, E2 negatief met de interpersoonlijke en de affectieve factor, E6 enkel licht negatief met de affectieve factor).

Samenvattend kan voor Extraversie het volgende gezegd worden. De meeste studies toonden geen relatie tussen het domein Extraversie en psychopathie in haar geheel. Op factorniveau van psychopathie hing Extraversie voornamelijk samen met de affectieve factor, maar ook met de interpersoonlijke en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Omtrent de facetten van Extraversie werd evidentie gevonden dat Hartelijkheid (E1) negatief, Dominantie (E3) en Avonturisme (E5) positief, en Sociabiliteit (E2), Energie (E4) en Vrolijkheid niet samenhangen met psychopathie in haar geheel. Over de relatie tussen de facetten van Extraversie en de factoren van psychopathie is nog maar één onderzoek gebeurd (Salekin et al., 2010).

Neuroticisme. In de meeste studies werd geen verband gevonden tussen het domein Neuroticisme en psychopathie (Decuyper et al., 2009b, Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2005, Salekin et al., 2010). Salekin et al. (2005) vonden echter wel positieve correlaties, maar deze gingen slechts op bij enkele metingen en voornamelijk bij mannelijke proefpersonen.

Salekin et al. (2010) vonden geen verband tussen het domein Neuroticisme en de drie factoren van psychopathie. In de studies waarin psychopathie werd gezien als een construct met twee factoren ging Neuroticisme vooral positief gepaard met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor (Lynam et al., 2005; Lynam et al., 1999; Ross et al., 2004). In verband met de affectieve factor, zoals gemeten aan de hand van de ICU in het onderzoek van Essau et al. (2006), werden, afhankelijk van zowel het geslacht van de

proefpersonen als van de subschaal van de ICU, verschillende resultaten verkregen (zowel positieve als negatieve als geen correlaties).

De relaties tussen de facetten van Neuroticisme en psychopathie in haar geheel, waren bij sommige facetten negatief en bij andere positief. Voor Angst (N1) werd zowel een negatieve (Decuyper et al., 2009b) als, en dit was vaker het geval, geen correlatie (Decuyper et al., 2008; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2010⁹) gevonden met de psychopathie totaalscore. De facetten Ergernis (N2) en Impulsiviteit (N5) waren, behalve in de studie van Decuyper et al. (2008), positief gerelateerd aan de psychopathie totaalscore (Decuyper et al., 2009b; Jackson & Richards, 2007). Voor de facetten Depressie (N3), Schaamte (N4) en Kwetsbaarheid (N6) werd in geen enkel onderzoek een significant verband teruggevonden (Decuyper et al., 2008; Decuyper et al., 2009; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2010).

In de studie van Salekin et al. (2010) werden de bestudeerde facetten van Neuroticisme ook gerelateerd aan de factoren van psychopathie. Angst (N1) correleerde positief met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. In een onderzoek waarin psychopathie werd gezien als een construct met twee factoren (Frick, Lilienfeld, Ellis, Loney, & Silverthorn, 1999) correleerde Angst (N1) verschillend met de twee factoren (gemeten aan de hand van de APSD). Zo correleerde Angst (N1) enerzijds positief met de interpersoonlijke en Impulsief/Onverantwoordelijke factor en anderzijds negatief met de affectieve factor. Ook voor het facet Kwetsbaarheid (N6) is er een significant positief verband gevonden met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor (Salekin et al., 2010).

Samenvattend kan voor Neuroticisme het volgende gezegd worden. In de meeste studies werd geen verband gevonden tussen het domein Neuroticisme en psychopathie. Er bestaat wel evidentie voor een positief verband tussen het domein en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor van psychopathie. Op facetniveau van neuroticisme bestaat evidentie dat Angst (N1), Depressie (N3), Schaamte (N4) en Kwetsbaarheid (N6) geen significante relatie, en dat Ergernis (N2) en Impulsiviteit (N5) een positieve relatie vertonen met psychopathie in haar geheel. Over de relatie tussen de facetten van Extraversie en de factoren van psychopathie is enkel over Angst (N1) meer dan één

⁹ In het onderzoek van Salekin et al. (2010) werden de facetten Ergernis (N2), Depressie (N3) en Impulsiviteit (N5) niet bestudeerd.

onderzoek gebeurd (Frick et al., 1999; Salekin et al., 2010). Hierin werd enkel de positieve samenhang met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor steeds teruggevonden.

Openheid. Er zijn verschillende bevindingen gevonden over de relatie tussen het domein Openheid en psychopathie in haar geheel. Zo vonden onderzoekers ofwel geen (Decuyper et al., 2009) ofwel, en dit was vaker het geval, een negatief verband (Salekin et al., 2005; Salekin et al., 2010). De negatieve correlatie ging in het onderzoek van Salekin et al. (2005) echter slechts op bij enkele metingen en alleen bij mannelijke proefpersonen.

Salekin et al. (2010) vonden significant negatieve correlaties tussen het domein Openheid en de drie factoren van psychopathie. Wat betreft de affectieve factor gemeten aan de hand van de ICU (Essau et al., 2006), werden bij, op één na, alle subschalen en zowel bij jongens als bij meisjes negatieve correlaties gevonden. Deze waren weliswaar niet allemaal significant. In de studies waarin psychopathie werd gezien als een construct met twee factoren ging Openheid echter noch gepaard met de interpersoonlijke en affectieve factor noch met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor (Lynam et al., 1999; Ross et al., 2004), behalve in de studie van Lynam et al. (2005), waar Openheid licht significant negatief correleerde met de twee factoren.

Omtrent de relatie tussen de facetten van Openheid en psychopathie in haar geheel, hadden de facetten Fantasie (O1), Gevoelens (O3) en Waarden (O6) in geen enkel onderzoek een significant verband met psychopathie in haar geheel (Decuyper et al., 2008; Decuyper et al., 2009; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2010¹⁰). De facetten Esthetiek (O2) en Ideeën (O5) hadden in slechts één studie een licht significant negatief verband met psychopathie in haar geheel (Salekin et al., 2010). Voor het facet Veranderingen (O4) is ook slechts in één studie een positief verband aangetoond met psychopathie in haar geheel (Jackson & Richards, 2007). Dit was bovendien enkel het geval bij de zelfrapportering en niet bij de observatorrapportering.

In de studie van Salekin et al. (2010) werden de bestudeerde facetten van Openheid ook gerelateerd aan de factoren van psychopathie. Het facet Esthetiek (O2) vertoonde een licht negatieve relatie met de affectieve factor en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor en het facet Ideeën (O5) met de interpersoonlijke factor en de affectieve factor.

¹⁰ In het onderzoek van Salekin et al. (2010) werden de facetten Fantasie (O1), Gevoelens (O3) en Veranderingen (O4) niet bestudeerd.

Samenvattend kan voor Openheid het volgende gezegd worden. Voor het domein Openheid is een negatief verband aangetoond met psychopathie in haar geheel. Over de relatie tussen het domein en de drie factoren van psychopathie is zowel een negatieve als geen correlatie gevonden. Voor elke relatie tussen de facetten en psychopathie in haar geheel werd in de meeste onderzoeken geen verband gevonden. Over de relatie tussen de facetten van Openheid en de factoren van psychopathie is nog maar één onderzoek gebeurd (Salekin et al., 2010).

4.2.2. Conceptueel

Een tweede manier om te beschrijven welke persoonlijkheidskenmerken aan psychopathie gelinkt zijn, is om dit te doen op conceptueel niveau. Dit gebeurde in de literatuur door het opstellen van een persoonlijkheidsprototype van psychopathie, de FFM psychopathie. Dit prototype werd historisch gezien op verschillende manieren opgesteld.

Eerst werden persoonlijkheidsbeschrijvingen van een psychopaat opgesteld door criteria van psychopathie te vertalen naar de taal van het FFM. Widiger en Lynam (1998) vertaalden de 20 items van de PCL-R naar 16 facetten van het FFM. Zo kwam bijvoorbeeld de eigenschap *vlotte en oppervlakkige charme (glib and superficial charm; dishonest charm)* van de PCL-R overeen met de afwezigheid van Schaamte (N4).

Daarna werden persoonlijkheidsbeschrijvingen van een psychopaat opgesteld door experts die niet gespecialiseerd zijn in FFM theorieën. Miller, Lynam, Widiger, en Leukefeld (2001) genereerden een FFM prototype door de beschrijvingen van 15 experts samen te voegen. Deze experts werden gevraagd om voor een prototypische psychopaat de 30 facetten van het FFM te raten op een schaal van 1 (*extreem laag*) tot 5 (*extreem hoog*). Om bijvoorbeeld het facet Oprechtheid (A2) na te gaan, vroeg men: “in welke mate is de mannelijke (of vrouwelijke) psychopaat eerlijk, echt en oprecht tegenover bedrieglijk en manipulatief?” Er was een opvallend grote overeenkomst tussen de 15 beschrijvingen van de prototypische psychopaat.

Het onderzoek van Miller et al. (2001) toonde aan dat er aanzienlijke overeenkomst was tussen de prototypering op basis van de vertalingen van Widiger en Lynam (1998) en de expertgegenereerde prototypering van Miller et al. (2001) ($r = .64$). Toch was er geen volledige eenduidigheid. Zo includeerden de experts enkele facetten die

niet door Widiger en Lynam (1998) werden gebruikt. Deze waren bijvoorbeeld Angst (N1), Depressie (N3) en Kwetsbaarheid (N6). In Tabel 2 wordt het prototype van Miller et al. (2001) weergegeven.

Tabel 2

FFM prototype volgens Miller et al. (2001)

Domein	Vriendelijkheid	(-)	Gewetensvolheid	(-)	Extraversie	(-)/(+)
Facetten	Vertrouwen	A1(-)	Doelmatigheid	C1(+)	Hartelijkheid	E1(-)
	Oprechtheid	A2(-)	Ordelijkheid	C2	Sociabiliteit	E2
	Zorgzaamheid	A3(-)	Betrouwbaarheid	C3(-)	Dominantie	E3(+)
	Inschikkelijkheid	A4(-)	Ambitie	C4	Energie	E4
	Bescheidenheid	A5(-)	Zelfdiscipline	C5(-)	Avonturisme	E5(+)
	Medeleven	A6(-)	Bedachtzaamheid	C6(-)	Vrolijkheid	E6

Domein	Neuroticisme	(-)/(+)	Openheid
Facetten	Angst	N1(-)	Fantasie O1
	Ergernis	N2	Esthetiek O2
	Depressie	N3(-)	Gevoelens O3(-)
	Schaamte	N4(-)	Veranderingen O4(+)
	Impulsiviteit	N5(+)	Ideeën O5
	Kwetsbaarheid	N6(-)	Waarden O6

Noot. (-), (+) = resp. lage, hoge voorspelling m.b.t. psychopathie door Miller et al. (2001).

Op het niveau van de domeinen kan geconcludeerd worden dat psychopaten laag scoren op Vriendelijkheid en Gewetensvolheid en zowel hoog als laag scoren op Extraversie en Neuroticisme. In verband met Openheid is er geen relatie met psychopathie. Op facetniveau werden bij Vriendelijkheid voor alle facetten lage scores geprototypeerd. Bij de overige domeinen werden afhankelijk van het facet zowel lage als hoge als geen scores geprototypeerd. Een recentere studie (Lynam & Widiger, 2007) prototypeerde, gebruik

makend van vorig werk in verband met experterings en vertalingen van de PCL-R, opnieuw lage Vriendelijkheid en Gewetensvolheid.

4.2.2.1. Psychopathie op basis van persoonlijkheidsvragenlijsten

Op basis van het persoonlijkheidsprototype van psychopathie, de FFM psychopathie, hebben verschillende onderzoekers getracht om een manier te vinden om psychopathie te kunnen onderkennen aan de hand van persoonlijkheidsvragenlijsten (Decuyper et al., 2008; Decuyper et al., 2009b; Miller et al., 2001; Miller & Lynam, 2003; Miller et al., 2005b). Hierbij gingen ze na in welke mate een persoonlijkheidsprofiel (nagegaan aan de hand van een algemene persoonlijkheidsvragenlijst) overeenkomt met de FFM psychopathie. Het matchingproces kan op twee manieren gebeuren.

Ten eerste kan men werken aan de hand van een similariteitsindex. Bij deze techniek wordt de mate van psychopathie weergegeven door een correlatie tussen iemands persoonlijkheidsprofiel en de FFM psychopathie. Dit werd onder andere gedaan in het onderzoek van Miller et al. (2001), Decuyper et al. (2008) en Miller en Lynam (2003).

Onderzoek over de validiteit van het matchingproces is volop gaande.¹¹ Convergente, discriminante, predictieve validiteit en temporele stabiliteit van de FFM prototype matching techniek aan de hand van similariteitsindex voor AS-II persoonlijkheidsstoornissen van de DSM-IV (APA, 1994) werden enkele keren aangetoond (Miller, Bagby, & Pilkonis, 2005a; Miller, Reynolds, & Pilkonis, 2004; Trull, Widiger, Lynam, & Costa, 2003). Voor psychopathie bevestigden Miller et al. (2001) de validiteit voor deze techniek bij jongvolwassenen. De onderzoekers vonden dat een hoge correlatie tussen een persoonlijkheidsprofiel en de FFM psychopathie significant

¹¹ De validering van een techniek gebeurt doorgaans op de volgende manier. Vooreerst wordt een persoonlijkheidsvragenlijst, waarmee de mate van psychopathie wordt nagegaan, ingevuld. De scores op de persoonlijkheidsfacetten worden vervolgens vergeleken met de FFM psychopathie. Op die manier krijgt men een correlatie (similariteitsindex) of een optelsom (FFM optelsom, cfr. infra). Teneinde de similariteitsindex of de FFM optelsom te valideren, toetst men deze aan een klassieke psychopathiemeting of aan een sterke correlaat van psychopathie, namelijk aan antisociaal gedrag, verschillende externaliserende problemen, aangetoonde voorspellingen of predictoren van psychopathie.

geassocieerd was met een alternatieve meting van psychopathie, symptomen van de antisociale persoonlijkheidsstoornis, beginleeftijd van delinquentie, allerlei delinquente daden en druggebruik. Ook in de studie van Derefinko en Lynam (2006) werd bevestigd dat er een sterke convergentie was tussen psychopathie gemeten aan de hand van een persoonlijkheidsvragenlijst en twee andere metingen van psychopathie bij jongvolwassenen. Over de validiteit van deze techniek bij adolescenten is nog weinig bekend. Kritiek van Miller, Bagby, Pilkonis, Reynolds, en Lynam (2005b) op de similariteitsindex betrefte dat deze te complex was en dat er een statistisch programma nodig was om de index te berekenen. Bovendien zouden de indexscores intuïtief niet zinvol zijn.

De tweede werkwijze, de Five-Factor Model (FFM) opteltechniek (FFM count technique; Decuyper et al., 2009b; Miller et al., 2005b) is een evolutie op de eerste werkwijze. Bij deze techniek wordt de mate van psychopathie bepaald door een optelsom van alle persoonlijkheidsfacetten waarbij volgens het expertgegenereerd prototype een hoge of lage score wordt verondersteld. De scores op facetten waarop een lage score wordt verondersteld, worden eerst omgescoord. Deze techniek werd oorspronkelijk ontworpen om persoonlijkheidsstoornissen (PD) te diagnosticeren bij volwassenen (FFM PD optelsom; Miller et al. 2005b). Miller et al. (2008b) ontwikkelden normen uit drie grote normatieve steekproeven die als maatstaf dienden voor de groep van volwassenen.

Het onderzoek van Decuyper et al. (2009a) heeft inmiddels aangetoond dat de FFM optelsom tevens gebruikt kan worden voor het beschrijven en screenen van persoonlijkheidsstoornissen, en bovendien ook van psychopathie (de FFM optelsom voor psychopathie, FFM PP optelsom), bij niet-klinische adolescenten. In dit onderzoek werd geëvalueerd in hoeverre de techniek de totale en de verschillende subschalen van de ICU representeert. Psychopathie gemeten aan de hand van een persoonlijkheidsvragenlijst kwam enkel duidelijk overeen met de totale score en de Ongevoelige subschaal van de ICU. Voor de Onbezorgde en de Onemotionele subschaal was dit niet het geval.

5. Psychopathie en antisociaal gedrag

Hierboven werd reeds duidelijk dat psychopathische individuen een subgroep van antisociale individuen vormen in die zin dat psychopathische individuen op jongere leeftijd beginnen met hun criminele loopbaan, een ernstiger en chronisch patroon van antisociaal gedrag vertonen, vaker hervallen in delinquent gedrag, enz. (Forth et al., 1990; Frick et al., 1994; Hare et al., 1991; Verheul et al., 2000; Wootton et al., 1997). Antisociaal gedrag is met andere woorden een sterke correlaat van psychopathie.

Psychopathie gaat gepaard met allerlei vormen van antisociaal gedrag, gaande van milde naar ernstige. De kinderjaren kenmerken zich reeds door tal van gedragingen als stelen, pathologisch liegen, vechtpartijen, het martelen en doden van dieren en brandstichtingen. In de adolescentie is er een toename merkbaar van ernstiger antisociaal gedrag zoals drug- en alcoholgebruik en seksueel risicogedrag, en komt de psychopaat vaker in aanraking met de politie door arrestaties en veroordelingen vanwege crimineel gedrag. Psychopathie op volwassen leeftijd is gekenmerkt door een verderzetting van het plegen van delicten, zelfs als gedetineerde. Na het 40ste levensjaar lijkt de mate van criminaliteit af te nemen (Blaauw & Sheridan, 2001; Hare, 2003b). Uit onderzoek blijkt dat psychopathie het meest prominente klinische construct is in crimineel gerechtelijke systemen (Hare, 1996).

In onderzoek over de relatie tussen psychopathie en antisociaal gedrag werden doorgaans klassieke psychopathiemetingen gebruikt. Zo werden in de studie van Dolan en Rennie (2007) de PCL:YV en de YPI gerelateerd aan agressie, delinquentie en impulsiviteit. Smith en Newman (1990) linkten de PCL-R met alcohol- en drugstoornissen.

Naast het relateren van klassieke psychopathiemetingen aan antisociaal gedrag, bestaat een andere mogelijkheid erin om persoonlijkheidskenmerken, waarvan aangetoond is dat deze gerelateerd zijn aan psychopathische kenmerken, te linken aan antisociale gedragsmetingen.

Dit kan ten eerste door bevindingen uit correlatieve onderzoek te relateren aan antisociale gedragsmetingen. Miller, Lynam, en Jones (2008a) linkten Vriendelijkheid en Gewetensvolheid en hun facetten, gemeten aan de hand van de NEO-PI-R, aan vier externaliserende gedragingen (antisociaal gedrag, agressief gedrag, middelengebruik en

seksueel gedrag). Er werd aangetoond dat de twee persoonlijkheidsdomeinen valide zijn in het voorspellen van externaliserend gedrag.

Ten tweede kunnen matchingen van persoonlijkheidsprofielen met een persoonlijkheidsprototype van psychopathie gelinkt worden aan antisociale gedragsmetingen. Zo kunnen bijvoorbeeld de similariteitsindex of de FFM PP optelsom, net zoals klassieke psychopathiemetingen, aangewend worden in het onderzoek naar antisociaal gedrag. Miller en Lynam (2003) vonden bijvoorbeeld dat de FFM PP optelsom positief samenhangt met drug- en alcoholgebruik, delinquent gedrag, seksueel risicogedrag en alle vormen van agressie. Derefinko en Lynam (2007) toonden bij een groep druggebruikers de bruikbaarheid van de similariteitsindex aan door deze te linken aan variabelen als antisociaal gedrag, drugsmisbruik, risicovol seksueel gedrag, en externaliserende en internaliserende symptomen. Cauffman, Kimonis, Dmitrieva, en Monahan (2009) vergeleken de predictieve bruikbaarheid van de PCL:YV, YPI en NEO PRI (NEO Psychopathy Resemblance Index) met elkaar bij adolescenten. Alle drie de metingen konden antisociaal gedrag voorspellen op korte termijn (zes en 12 maanden) maar op lange termijn was het enkel de NEO PRI die significant geassocieerd was met antisociaal gedrag (36 maanden).

6. Besluit

In dit hoofdstuk zag men de evolutie van een concept dat vanaf zijn begin op verschillende manieren beschreven is geweest. Psychopathie en APD werden lange tijd als synoniemen beschouwd. Hare (2002b) toonde voor psychopathie twee factoren aan, die zowel interpersoonlijke en affectieve kenmerken als gedragsmatige kenmerken weerspiegelden. Dankzij zijn onderzoek werd voor het eerst echt duidelijk dat APD en psychopathie verschillende, doch gedragsmatig gerelateerde, constructen zijn. Hare's (1991) beschrijving van een psychopaat was echter enkel bedoeld voor de volwassen populatie.

Omwille van specifieke karakteristieken van psychopathie zoals vroeg begin van gedragsproblemen, ernstige overtredingen en slechte prognose van psychopaten, benadrukte men echter het belang van vroege onderkenning van psychopathische kenmerken. Lynam (1996) en Frick et al. (1994) zetten met dit idee het onderzoek met kinderen en adolescenten op gang.

Sinds de formulering van het FFM van McCrae en Costa (1990) konden persoonlijkheidskenmerken van psychopathie bestudeerd worden vanuit een meer theoretisch standpunt. Er ontstond een onderzoekslijn van waaruit, ook voor kinderen en jongeren, steeds meer duidelijk werd welke persoonlijkheidskenmerken aan psychopathie gelinkt zijn. Over de hele onderzoekslijn werd duidelijk dat vooral lage Vriendelijkheid, zowel het domein als de facetten, gepaard ging met psychopathie en alle factoren van psychopathie. Ook lage Gewetensvolheid ging gepaard met de psychopathie totaalscore. Bij de factoren gold dit voornamelijk voor de Impulsief/Onverantwoordelijke factor van psychopathie. Voor de onderliggende facetten van Gewetensvolheid bestaat er minder consistente evidentie. Over de andere drie domeinen blijkt uit de studies veel minder eenduidigheid. Dit heeft wellicht te maken met de wisselende resultaten op de onderliggende facetten. Om psychopathie te kunnen nagaan aan de hand van persoonlijkheidsvragenlijsten, hebben onderzoekers getracht om een persoonlijkheidsprofiel te laten matchen met een reeds vooropgesteld persoonlijkheidsprototype van psychopathie, de FFM psychopathie.

Psychopaten vormen een subgroep van antisociale individuen die ernstiger en chronisch antisociaal gedrag pleegt. Overheen de kinderjaren, de adolescentie en de volwassenheid gaat psychopathie gepaard met allerlei vormen van antisociaal gedrag, gaande van milde naar ernstige.

De huidige studie werd opgezet om verder onderzoek te doen over de associaties tussen persoonlijkheid en psychopathie. Het doel van dit onderzoek is tweeledig. De eerste doelstelling is het nagaan aan welke psychopathische kenmerken de persoonlijkheidsdomeinen en alle -facetten gelinkt zijn. De tweede doelstelling is de validering van de prototype techniek op basis van de FFM PP optelsom. Het onderzoek gebeurt bij niet-klinische adolescenten.

HOOFDSTUK 2. EMPIRISCH ONDERZOEK

Voor het *eerste onderzoeksdoel* zijn volgende bevindingen uit de literatuurstudie van belang. Er blijkt dat er reeds zeer veel onderzoek is gebeurd over de relatie tussen psychopathie en persoonlijkheid. Echter, onderzoek waarin specifiek de persoonlijkheidsdomeinen en -facetten gelinkt worden aan psychopathie in haar geheel en aan de drie factoren van psychopathie is nog maar zelden uitgevoerd. Bij jongeren is er tot nog toe slechts één onderzoek gebeurd waarin dit verband werd nagegaan (Salekin et al., 2010). Een beperking van dit onderzoek was echter dat niet van alle 30 persoonlijkheidsfacetten de relatie met psychopathie geanalyseerd werd.

Met deze vaststelling in het achterhoofd luidt de eerste onderzoeksvraag van het huidige onderzoek: welke persoonlijkheidsdomeinen en -facetten bij niet-klinische adolescenten zijn gelinkt aan psychopathie in haar geheel en aan welke drie factoren van psychopathie (de interpersoonlijke factor, de affectieve factor en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor)? Hierbij wordt een psychopathievragenlijst gecorreleerd met een persoonlijkheidsvragenlijst en wordt voor elk persoonlijkheidsdomein en -facet afzonderlijk gekeken in welke mate die geassocieerd is met de psychopathie totaalscore en met de drie factoren van psychopathie. De hypothesen zijn de volgende.

Vriendelijkheid. We voorspellen dat het domein Vriendelijkheid gepaard gaat met een lage score op psychopathie in haar geheel en een lage score op de drie factoren van psychopathie. Daarnaast voorspellen we dat alle facetten van Vriendelijkheid negatieve correlaties hebben met psychopathie in haar geheel.

Gewetensvolheid. Ook voor het domein Gewetensvolheid worden negatieve correlaties met de psychopathie totaalscore verwacht. Bij de factoren van psychopathie geldt de negatieve correlatie vooral voor de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Er worden geen voorspellingen gedaan voor de interpersoonlijke en de affectieve factor. Op facetniveau van Gewetensvolheid worden negatieve correlaties verwacht met de psychopathie totaalscore.

Extraversie. Voor Extraversie wordt voorspeld dat er geen relatie is tussen het domein en de psychopathie totaalscore. Extraversie wordt echter wel verwacht negatief samen te hangen met de drie factoren van psychopathie. Voor de facetten van Extraversie in relatie met de psychopathie totaalscore worden volgende voorspellingen gedaan. Hartelijkheid (E1) correleert negatief, en Dominantie (E3) en Avonturisme (E5) correleren positief met de psychopathie totaalscore. Sociabiliteit (E2), Energie (E4) en Vrolijkheid (E6) vertonen geen relatie met de psychopathie totaalscore.

Neuroticisme. Voor het domein Neuroticisme wordt geen correlatie voorspeld met de psychopathie totaalscore. Er wordt echter wel een eerder positieve samenhang verwacht met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Voor de facetten voorspellen we dat Angst (N1), Depressie (N3), Schaamte (N4) en Kwetsbaarheid (N6) geen significante relatie, en dat Ergernis (N2) en Impulsiviteit (N5) een positieve relatie vertonen met de psychopathie totaalscore. Op niveau van de factoren van psychopathie wordt voor de facetten enkel een positieve samenhang verwacht tussen Angst (N1) en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor.

Openheid. Voor dit domein wordt een negatieve correlatie verwacht met de psychopathie totaalscore. We voorspellen geen of eerder een negatieve relatie tussen het domein en de drie factoren van psychopathie. Ten slotte verwachten we geen verband in de relatie tussen de facetten van Openheid en de psychopathie totaalscore.

Over de relatie tussen persoonlijkheidsfacetten en de drie factoren van psychopathie worden geen voorspellingen gedaan (behalve voor Angst (N1), cfr. supra). Hierover zijn in de literatuur immers zeer weinig resultaten bekend.

Voor het *tweede onderzoeksdoel* zijn volgende bevindingen uit de literatuurstudie van belang. Onderzoekers hebben getracht om een manier te vinden om psychopathie te kunnen onderkennen aan de hand van persoonlijkheidsvragenlijsten (Decuyper et al., 2008; Decuyper et al., 2009b; Miller et al., 2001; Miller & Lynam, 2003; Miller et al., 2005b). Hierbij gingen ze na in welke mate een persoonlijkheidsprofiel (nagegaan aan de hand van een persoonlijkheidsvragenlijst) overeenkomt met een persoonlijkheidsprototype van

psychopathie. Dit matchingproces kan op twee manieren gebeuren. Over het matchingproces werden twee manieren beschreven: de similariteitsindex en de FFM optelsom. Deze technieken, voornamelijk de FFM optelsom, zijn echter nog zeer recent en onderzoek naar de validiteit hiervan is schaars. De validiteit van de FFM PP optelsom werd tot nog toe slecht één keer onderzocht (Decuyper et al., 2009a). De onderzoekers toonden aan dat de FFM PP optelsom gebruikt kan worden bij niet-klinische adolescenten, maar in dit onderzoek werd enkel de affectieve factor van psychopathie in beschouwing genomen.

Bijgevolg is de tweede onderzoeksvraag van het huidig onderzoek: is de FFM PP optelsom een valide meting om psychopathische kenmerken na te gaan bij niet-klinische adolescenten, rekening houdend met alle drie de factoren van psychopathie? In het huidig onderzoek zal de validering van de FFM PP optelsom op verschillende manieren gebeuren, waarbij volgende hypothesen worden gesteld.

Ten eerste zal de FFM PP optelsom gecorreleerd worden met een klassieke psychopathiemeting en met een sterke correlaat van psychopathie, namelijk antisociaal gedrag. De correlaties worden verwacht significant positief te zijn. Concreet wordt verwacht dat adolescenten die hoger of lager scoren op de FFM PP optelsom ook hogere respectievelijk lagere scores behalen op psychopathie (psychopathie in haar geheel en de drie factoren van psychopathie) en op antisociaal gedrag.

Ten tweede zullen we de validiteit van de FFM PP optelsom vergelijken met die van een klassieke psychopathiemeting (YPI). Deze vergelijking gebeurt aan de hand van een sterke correlaat van psychopathie, namelijk antisociaal gedrag. Hierbij zal onderzocht worden of de correlatie tussen de FFM PP optelsom en antisociaal gedrag significant verschilt van de correlatie tussen de YPI totaalscore en antisociaal gedrag.

Concreet wordt verwacht dat bovenstaand voorspelde negatieve of positieve correlaties en eventuele verschillen in correlaties significant zijn op niveau van .05 of .01.

1. Methode

1.1. Deelnemers

Er namen 171 studenten deel aan het onderzoek, met een gemiddelde leeftijd van 17 jaar (leeftijdsbereik van 15 tot 22 jaar; $SD=1.50$). Allen waren leerlingen van het vierde tot het zevende jaar secundair onderwijs uit het Vrij Technisch Instituut (VTI). Van deze adolescenten waren 94.2% jongens. Alle deelnemers namen op volledig vrijwillige basis deel aan het onderzoek.

1.2. Materiaal

1.2.1. YPI

De Youth Psychopathic Traits Inventory (YPI; Andershed et al., 2002b) is een zelfrapporteringsvragenlijst. Ze bevat 50 items onderverdeeld in 10 subschalen, die elk één van de drie dimensies van psychopathie nagaan. De items worden gescoord op een 4-puntenschaal (1 = *helemaal niet van toepassing*, 2 = *niet helemaal van toepassing*, 3 = *redelijk goed van toepassing*, 4 = *zeer goed van toepassing*). De interne consistentie¹² van deze meting in de huidige studie bedraagt .92 voor de YPI totaalscore. Voor de onderliggende subschalen bedraagt deze .90 voor de Grandioos/Manipulatieve (interpersoonlijke) subschaal, .80 voor de Ongevoelige/Onemotionele (affectieve) subschaal en .82 voor de Impulsief/Onverantwoordelijke subschaal.

1.2.2. NEO-PI-R

De Revised NEO Personality Inventory NEO-PI-R van Costa en McCrae (1992) is een zelfrapporteringsvragenlijst die gebaseerd is op het Five-Factor Model of personality van McCrae en Costa (FFM; 1990). Ze meet de vijf brede persoonlijkheidsdomeinen

¹² Volgens Barker, Pistrang, en Elliott (1994) is een interne consistentie van <.60 onvoldoende, .60 tot .69 laag, .70 tot .79 voldoende, .80 tot .89 goed en $\geq .90$ zeer goed.

(Neuroticisme, Extraversie, Openheid, Vriendelijkheid en Gewetensvolheid) en hun zes facetten aan de hand van 240 items, die gescoord worden op een 5-puntenschaal, gaande van 1 (*helemaal oneens*) tot 5 (*helemaal eens*). Er zijn 48 items per domein en 8 items per facet. In de betreffende studie gaat de interne consistentie van .81 (Vriendelijkheid) tot .89 (Extraversie) voor de domeinen en van .30 (Waarden O6) tot .80 (Fantasie O1) voor de facetten.

De FFM PP optelsom zal bepaald worden op dezelfde manier als Miller et al. (2005b) de FFM optelsom bepaalden voor de DSM-IV (APA, 1994) persoonlijkheidsstoornissen (FFM PD optelsom). Hierbij worden de expertgegenereerde persoonlijkheidsprototypes van psychopathie van Miller et al. (2001; zie Tabel 2) gebruikt. Alle persoonlijkheidsfacetten die verondersteld worden een lage of hoge score te hebben op het persoonlijkheidsprototype van psychopathie (m.a.w. facetten met een score ≤ 2 of respectievelijk ≥ 4) worden opgeteld. De scores op facetten waarop een lage score wordt verondersteld, worden eerst omgescoord.

1.2.3. De Antisociale Gedragssubschalen van de SAHA

The Social and Health Assessment (SAHA) werd oorspronkelijk ontwikkeld door Weissberg et al. (1991) en bewerkt door Schwab-Stone et al. (1995,1999). Later werd de SAHA tevens vertaald naar het Nederlands (Vermeiren et al., 2003; Vermeiren, Jones, Ruchkin, Deboutte, & Schwab-Stone, 2004). De SAHA is een vragenlijst ontworpen voor school-gebaseerd epidemiologisch onderzoek die vooral gebruikt geweest is in cross-culturele studies met jongeren tussen 12 en 18 jaar.

In het huidig onderzoek wordt enkel gebruik gemaakt van de Antisociale Gedragssubschalen uit de Nederlandse versie van de SAHA. De Antisociale Gedragssubschalen maken deel uit van de bredere Antisociale Gedragsschaal waaronder, naast de Antisociale Gedragssubschalen, ook de Juridische Gevolgen subschaal hoort. De interne consistentie van deze Antisociale Gedragsschaal werd reeds voldoende geacht in het onderzoek van Vermeiren et al. (2004).

De Antisociale Gedragssubschalen bestaan uit drie subschalen die gedragsproblemen van verschillende ernst nagaan. Deze zijn Gedragsproblemen, Milde

Delinquentie en Ernstig Antisociaal Gedrag. De subschaal Gedragsproblemen bestaat uit zes items en betreft licht problematische gedragingen als liegen, zonder toestemming de hele nacht wegblijven, winkeldiefstal en spijbelen op school. De subschaal Milde Delinquentie bestaat uit vijf items die niet-gewelddadig antisociaal gedragingen bevragen zoals autodiefstal, stelen en dronkenschap op school. Ook de subschaal Ernstig Antisociaal Gedrag bestaat uit vijf items. Deze houden agressief antisociaal gedrag in zoals aanzet tot vechten, iemand ernstig kwetsen bij een gevecht en bezit van een wapen.

De Antisociale Gedragssubschalen bestaan in het totaal uit 19 items die het aantal gedragingen meet. De items worden gescoord op een 5-puntenschaal waarbij 0 staat voor *0 keer*, 1 voor *1 keer*, enz. De totale score bestaat uit een som van de 19 items. De interne consistentie van de SAHA in deze studie bedraagt .81 voor de totaalscore en gaat bij de subschalen van .52 voor Milde Delinquentie tot .73 voor Gedragsproblemen.

1.3. Procedure¹³

Nadat de onderzoeker zichzelf kort voorgesteld had, werd het onderzoek gepresenteerd als een onderzoek over persoonlijkheidskenmerken van jongeren. De adolescenten vulden de vragenlijsten op verschillende tijdstippen van het schooljaar in. De YPI en de SAHA werden namelijk op een eerder tijdstip afgenomen dan de NEO-PI-R (met een interval van 12 maanden)¹⁴. Het was belangrijk dat de deelnemers hun naam op de antwoordformulieren noteerden zodat de verschillende vragenlijsten aan elkaar gelinkt konden worden. Anonimiteit werd niettemin gegarandeerd. Behalve de onderzoekers, zou niemand de vragenlijsten te zien krijgen. De deelnemers werden gestimuleerd eerlijk te

¹³ Alvorens aan het eigenlijke onderzoek te beginnen, werd een gestandaardiseerde verklarende woordenlijst opgesteld van de NEO-PI-R. Aan vier adolescenten van 13 of 14 jaar werd gevraagd onbegrijpelijke woorden aan te duiden. Op basis van deze gegevens en eigen bedenkingen van de onderzoekers, werd een lijst opgemaakt van mogelijk moeilijke woorden met bijhorende uitleg. De moeilijkste woorden werden op de uiteindelijke vragenlijst genoteerd onder de desbetreffende items. De onderzoekers beschikten over een lijst met alle mogelijk moeilijke woorden.

¹⁴ Dit onderzoek maakte deel uit van een bredere studie, waarin het de bedoeling was om het effect na te gaan van een breed tijdsinterval tussen de afname van de YPI en de NEO-PI-R op associaties tussen de ICU en de NEO-PI-R.

antwoorden. Als de vragenlijsten volledig werden ingevuld, kon men kans maken op een geschenkbon. De deelnemers kregen de kans om vragen te stellen.

2. Resultaten

2.1. Beschrijvende statistieken

Er werden beschrijvende analyses, betreffende gemiddeldes, standaarddeviaties en interne consistenties (Cronbachs α), uitgevoerd voor de YPI, de NEO-PI-R en de SAHA. De resultaten zijn opgenomen in Tabel 3. De YPI toonde een hoge tot zeer hoge mate van interne consistentie op totaal- en subschaalniveau. Dit gold ook voor alle NEO-PI-R domeinen en voor de meeste facetten. Facetten die een onvoldoende mate van interne consistentie hadden, waren Inschikkelijkheid (A4), Medeleven (A6), Doelmatigheid (C1), Betrouwbaarheid (C3), Impulsiviteit (N5), Veranderingen (O4) en Waarden (O6). Verder had de subschaal Milde Delinquentie van de SAHA een onvoldoende mate van interne consistentie. De drie subschalen van de YPI waren middelmatig tot sterk gecorreleerd met elkaar ($r_{F1F2} = .46, p < .01$; $r_{F2F3} = .37, p < .01$; $r_{F1F3} = .62, p < .01$).

Tabel 3

Gemiddeldes (M), standaarddeviaties (SD) en interne consistenties (α) voor YPI, NEO-PI-R en SAHA variabelen

Variabele	M	SD	α
YPI			
Totaal	0.95	0.39	.92
Interpersoonlijk	0.71	0.50	.90
Affectief	0.98	0.44	.80
Impulsief/Onverantwoordelijk	1.17	0.51	.82
NEO-PI-R			
Vriendelijkheid	2.25	0.29	.81
A1 Vertrouwen	2.15	0.49	.69
A2 Oprechtheid	2.21	0.56	.66
A3 Zorgzaamheid	2.61	0.42	.60
A4 Inschikkelijkheid	1.81	0.47	.51
A5 Bescheidenheid	2.30	0.53	.74
A6 Medeleven	2.38	0.41	.46
Gewetensvolheid	2.16	0.36	.88
C1 Doelmatigheid	2.34	0.41	.59
C2 Ordelijkheid	1.97	0.54	.66
C3 Betrouwbaarheid	2.49	0.46	.50
C4 Ambitie	2.26	0.52	.68
C5 Zelfdiscipline	2.12	0.53	.70
C6 Bedachtzaamheid	1.78	0.60	.76
Extraversie	2.38	0.40	.89
E1 Hartelijkheid	2.45	0.48	.66
E2 Sociabiliteit	2.46	0.66	.77
E3 Dominantie	1.94	0.57	.74
E4 Energie	2.17	0.59	.75
E5 Avonturisme	2.70	0.53	.62
E6 Vrolijkheid	2.58	0.54	.67
Neuroticisme	1.90	0.34	.84
N1 Angst	1.89	0.55	.70
N2 Ergernis	1.84	0.51	.61
N3 Depressie	1.89	0.55	.70
N4 Schaamte	1.89	0.57	.69
N5 Impulsiviteit	2.31	0.46	.47
N6 Kwetsbaarheid	1.60	0.45	.61
Openheid	2.10	0.34	.83
O1 Fantasie	2.41	0.66	.80
O2 Esthetiek	1.88	0.61	.67
O3 Gevoelens	2.37	0.48	.62
O4 Veranderingen	1.80	0.46	.45
O5 Ideeën	1.83	0.69	.75
O6 Waarden	2.32	0.38	.30
SAHA			
Totaal	10.11	10.60	.81
Gedragsproblemen	6.15	5.89	.72
Milde Delinquentie	1.44	2.73	.52
Ernstig Antisociaal Gedrag	1.81	3.03	.61

2.2. Correlaties tussen persoonlijkheid en psychopathie

2.2.1. Zero-order correlaties

Voor het eerste doel van dit onderzoek werden correlaties tussen NEO-PI-R en YPI variabelen uitgevoerd (zie Tabel 4). Wat betreft de associaties tussen de NEO-PI-R variabelen en de YPI totaalscores werden volgende bevindingen bekomen.

Vriendelijkheid. Voor het domein Vriendelijkheid en diens facetten zijn alle correlaties met psychopathie significant negatief.

Gewetensvolheid. Het domein Gewetensvolheid is niet significant gerelateerd aan psychopathie. Bij de facetten is de enige significante correlatie de negatieve correlatie tussen Bedachtzaamheid (C6) en psychopathie.

Extraversie. Het domein Extraversie is niet significant gerelateerd aan psychopathie. Significante resultaten bij de facetten zijn positieve correlaties bij Dominantie (E3), Energie (E4) en Avonturisme (E5).

Neuroticisme. Ook het domein Neuroticisme is niet significant gecorreleerd met psychopathie. Bij de facetten is het enige significante resultaat de positieve correlatie tussen Ergernis (N2) en psychopathie.

Openheid. Het domein Openheid ten slotte is ook niet significant gerelateerd aan psychopathie. De facetten Fantasie (O1) en Ideeën (O5) tonen een positieve significante relatie met psychopathie. De overige facetten hebben geen significante correlatie met psychopathie.

Wat betreft de associaties tussen de NEO-PI-R variabelen en de YPI factoren ziet men veel significante correlaties zonder een duidelijke differentiatie tussen de verschillende factoren. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de hoge correlaties tussen de drie YPI factoren. Er werden partiële correlaties berekend opdat men duidelijkere verschillen zou verkrijgen tussen de associaties met de drie factoren.

Tabel 4

Pearson correlaties tussen NEO-PI-R domeinen en facetten en YPI totaal- en factorscores

NEO-PI-R	F1 Interpersoonlijk	F2 Affectief	F3 Impulsief	YPI Totaal
Vriendelijkheid	-.33**	-.44**	-.26**	-.42**
A1 Vertrouwen	-.20**	-.28**	-.16*	-.26**
A2 Oprechtheid	-.35**	-.25**	-.27**	-.36**
A3 Zorgzaamheid	-.10	-.45**	-.09	-.25**
A4 Inschikkelijkheid	-.19*	-.22**	-.16*	-.23**
A5 Bescheidenheid	-.27**	-.11	-.13	-.21**
A6 Medeleven	-.03	-.33**	-.10	-.18*
Gewetensvolheid	.01	.02	-.30**	-.12
C1 Doelmatigheid	.07	.04	-.15*	-.02
C2 Ordelijkheid	-.02	.03	-.29**	-.13
C3 Betrouwbaarheid	-.02	-.03	-.17*	-.09
C4 Ambitie	.17*	.05	-.10	.05
C5 Zelfdiscipline	.00	.05	-.17*	-.05
C6 Bedachtzaamheid	-.12	-.03	-.37**	-.22**
Extraversie	.12	-.12	-.26**	.12
E1 Hartelijkheid	.10	-.24**	.07	-.02
E2 Sociabiliteit	-.16*	-.26**	.13	-.11
E3 Dominantie	.32**	.15	.27**	.31**
E4 Energie	.11	.05	.20**	.15*
E5 Avonturisme	.11	-.04	.30**	.16*
E6 Vrolijkheid	.09	-.17*	.13	.03
Neuroticisme	.04	-.10	.09	.02
N1 Angst	.03	-.18*	-.02	-.06
N2 Ergernis	.18*	.16*	.22**	.23**
N3 Depressie	.05	-.09	.08	.02
N4 Schaamte	-.04	-.12	-.11	-.11
N5 Impulsiviteit	.05	-.01	.28**	.14
N6 Kwetsbaarheid	-.13	-.12	-.06	-.13
Openheid	.27**	-.24**	.24**	.13
O1 Fantasie	.27**	-.05	.32**	.23**
O2 Esthetiek	.14	-.28**	.08	-.01
O3 Gevoelens	.12	-.31**	.13	-.01
O4 Veranderingen	-.01	-.15	.05	-.04
O5 Ideeën	.33**	-.06	.13	.17*
O6 Waarden	.02	-.10	.14	.04

* $p < .05$; ** $p < .01$

2.2.2. *Partiële correlaties*¹⁵

Na het berekenen van correlaties tussen de NEO-PI-R variabelen en de YPI factoren waarbij gecontroleerd werd voor de effecten van de andere factoren, werden duidelijkere patronen van verbanden verkregen (zie Tabel 5). In wat volgt, worden de bevindingen omtrent correlaties tussen de NEO-PI-R domeinen en -facetten en de drie factoren van psychopathie beschreven.

Vriendelijkheid. Het domein Vriendelijkheid heeft een negatieve correlatie met de affectieve factor maar niet met de interpersoonlijke en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. De facetten correleren met de interpersoonlijke en de affectieve factor maar niet met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Er moet genuanceerd worden dat de facetten niet eenduidig significant correleren met zowel de interpersoonlijke als de affectieve factor. De facetten Vertrouwen (A1), Zorgzaamheid (A3) en Medeleven (A6) correleren enkel significant met de affectieve factor en de facetten Oprechtheid (A2) en Bescheidenheid (A5) correleren enkel significant met de interpersoonlijke factor. Inschikkelijkheid (A4) correleert met geen enkele factor. Ten slotte is er een positieve correlatie tussen Medeleven (A6) en de interpersoonlijke factor.

Gewetensvolheid. Het domein Gewetensvolheid correleert significant positief met de interpersoonlijke factor, niet met de affectieve factor en significant negatief met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Ook voor de facetten gelden niet-significante relaties met de affectieve factor en negatieve relaties met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. De positieve relatie met de interpersoonlijke factor

¹⁵ Hoewel de partiële correlaties werden uitgevoerd om een gedifferentieerd profiel te kunnen waarnemen in de relatie tussen de persoonlijkheidskenmerken en de gecorreleerde factoren van psychopathie, waarschuwen Lynam, Hoyle en Newman (2006) voor de gevaren bij de interpretatie van partiële correlaties. Immers, door te controleren voor de andere factoren, gaat er mogelijk een belangrijk deel van de variantie verloren, met name de gemeenschappelijke variantie tussen de factoren. Deze gemeenschappelijke variantie kan echter belangrijk zijn in de verklaring van het onderliggend construct. In deze studie zijn de drie factoren elk onderliggend aan het construct psychopathie. Bijgevolg kan in het patroon van partiële correlaties van de drie factoren van psychopathie het deel van de variantie die belangrijk is in het gehele psychopathieconstruct gereduceerd zijn. Desalniettemin bieden partiële correlaties zinvolle informatie over de unieke relatie tussen een persoonlijkheidskenmerk en een factor van psychopathie.

is tevens aanwezig bij de facetten, maar hiervan zijn slechts enkele significant. Dit geldt voor de facetten Doelmatigheid (C1), Ordelijkheid (C2) en Ambitie (C4).

Extraversie. Voor het domein Extraversie geldt een significant negatieve correlatie voor de affectieve factor en een positieve voor de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Voor de facetten van Extraversie geldt ook een negatieve samenhang met de affectieve factor en een positieve met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. De relatie met de interpersoonlijke factor is bij sommige facetten positief, bij andere negatief. De correlaties tussen de facetten van Extraversie en de factoren van psychopathie zijn echter niet allemaal significant. Enkel Sociabiliteit (E2) correleert significant met alle drie de factoren (negatief met de affectieve, positief met de Impulsief/Onverantwoordelijke en negatief met de interpersoonlijke factor). Hartelijkheid (E1) correleert significant negatief met de affectieve factor en positief met de interpersoonlijke factor. Dominantie (E3) is enkel significant gerelateerd aan de interpersoonlijke factor en deze relatie is positief. Energie (E4) en Avonturisme (E5) zijn enkel significant positief geassocieerd met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor en Vrolijkheid (E6) is enkel significant negatief gelinkt aan de affectieve factor.

Neuroticisme. Bij Neuroticisme ziet men enkel een significant negatieve correlatie tussen Angst (N1) en de affectieve factor en een positieve tussen Impulsiviteit (N5) en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor.

Openheid. Het domein Openheid ten slotte is significant negatief geassocieerd met de affectieve factor en positief met de interpersoonlijke en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Dit patroon geldt ook voor de facetten van Openheid die significante relaties vertonen met de factoren van psychopathie. Significante correlaties zijn er voor Fantasie (O1) met alle drie de factoren, voor Esthetiek (O2), Gevoelens (O3) en Ideeën (O5) met de interpersoonlijke en de affectieve factor, voor Veranderingen (O4) enkel met de affectieve factor en voor Waarden (O6) enkel met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor.

Tabel 5

Partiële correlaties tussen NEO-PI-R domeinen en facetten en YPI factorscores

NEO-PI-R	F1 Interpersoonlijk	F2 Affectief	F3 Impulsief
Vriendelijkheid	-.12	-.33**	-.04
A1 Vertrouwen	-.05	-.21**	-.03
A2 Oprechtheid	-.21**	-.10	-.05
A3 Zorgzaamheid	.12	-.46**	.01
A4 Inschikkelijkheid	-.07	-.14	-.04
A5 Bescheidenheid	-.23**	.01	.04
A6 Medeleven	.16*	-.35**	-.07
Gewetensvolheid	.24**	.07	-.40**
C1 Doelmatigheid	.19*	.04	-.25**
C2 Ordelijkheid	.16*	.09	-.36**
C3 Betrouwbaarheid	.11	.00	-.20**
C4 Ambitie	.28**	-.01	-.26**
C5 Zelfdiscipline	.11	.08	-.22**
C6 Bedachtzaamheid	.12	.07	-.38**
Extraversie	.03	-.24**	.26**
E1 Hartelijkheid	.19*	-.33**	.04
E2 Sociabiliteit	-.22**	-.26**	.32**
E3 Dominantie	.19*	-.01	.10
E4 Energie	-.00	-.03	.16*
E5 Avonturisme	-.05	-.15	.31**
E6 Vrolijkheid	.09	-.25**	.13
Neuroticisme	.03	-.14	.10
N1 Angst	.12	-.21**	-.02
N2 Ergernis	.03	.08	.13
N3 Depressie	.05	-.14	.08
N4 Schaamte	.07	-.10	-.10
N5 Impulsiviteit	-.13	-.08	.32**
N6 Kwetsbaarheid	-.08	-.10	.04
Openheid	.32**	-.45**	.16*
O1 Fantasie	.17*	-.24**	.23**
O2 Esthetiek	.25**	-.39**	.04
O3 Gevoelens	.19*	-.43**	.14
O4 Veranderingen	.01	-.17*	.09
O5 Ideeën	.38**	-.24**	-.08
O6 Waarden	-.03	-.14	.18*

* $p < .05$; ** $p < .01$

2.3. Correlaties tussen de FFM PP optelsom, YPI en antisociaal gedrag

Voor het tweede doel van deze studie werd de validiteit van de FFM PP optelsom nagegaan. De correlaties staan in Tabel 6. Ten eerste werd de FFM PP optelsom gelinkt aan een klassieke psychopathiemeting (YPI variabelen) en aan een meting van antisociaal gedrag (SAHA variabelen). Er blijkt dat alle correlaties significant positief zijn.

Ten tweede werd de validiteit van de FFM PP optelsom vergeleken met die van de YPI aan de hand van correlaties van beide metingen met de SAHA variabelen. De correlaties tussen de FFM PP optelsom en de SAHA variabelen (resp. totaal, Gedragsproblemen, Milde Delinquentie en Ernstig Antisociaal Gedrag) en die tussen de YPI totaalscore en de SAHA variabelen verschillen allen significant, in die zin dat de YPI totaalscore hogere correlaties heeft met de SAHA variabelen dan de FFM PP optelsom.¹⁶

Tabel 6

Pearson correlaties tussen FFM PP optelsom en YPI variabelen, tussen FFM PP optelsom en SAHA variabelen en tussen YPI totaal en SAHA variabelen

	FFM PP optelsom	YPI Totaal
YPI		
Totaal	.37**	
F1 Interpersoonlijk	.24**	
F2 Affectief	.36**	
F3 Impulsief	.32**	
SAHA		
Totaal	.33**	.56**
Gedragsproblemen	.29**	.47**
Milde delinquentie	.25**	.42**
Ernstig antisociaal gedrag	.27**	.49**

* $p < .05$; ** $p < .01$

¹⁶ Correlatie tussen YPI totaal en SAHA totaal > correlatie tussen FFM PP optelsom en SAHA totaal ($t(168) = 3.23, p < .01$) correlatie tussen YPI totaal en SAHA Gedragsproblemen > correlatie tussen FFM PP optelsom en SAHA Gedragsproblemen ($t(168) = 2.33, p < .05$); correlatie tussen YPI totaal en SAHA Milde Delinquentie > correlatie tussen FFM PP optelsom en SAHA Milde Delinquentie ($t(168) = 2.16, p < .05$); correlatie tussen YPI totaal en SAHA Ernstig Antisociaal Gedrag > correlatie tussen FF PP optelsom en SAHA Ernstig Antisociaal Gedrag ($t(168) = 2.93, p < .01$).

3. Discussie

Deze studie had twee doelstellingen. De eerste doelstelling was het nagaan aan welke psychopathische kenmerken de persoonlijkheidsdomeinen en -facetten gelinkt zijn. Hierbij werd met alle domeinen en alle facetten van de FFM rekening gehouden. Als tweede doelstelling van het onderzoek werd de validiteit van de prototype techniek op basis FFM PP optelsom onderzocht bij niet-klinische adolescenten. Hierbij werden de drie factoren van psychopathie in beschouwing genomen. De validering gebeurde op verschillende manieren.

3.1. Bespreking resultaten

3.1.1. Correlaties tussen persoonlijkheid en psychopathie

Vriendelijkheid. Zoals voorspeld, is het domein Vriendelijkheid negatief gecorreleerd met de psychopathie totaalscore. Dit werd in de literatuur consistent in allerlei studies teruggevonden (Campbell et al., 2009; Jackson & Richards, 2007; Lynam et al., 2005; Decuyper et al., 2009b; Salekin et al., 2005; Salekin et al., 2010).

Het domein hangt in de huidige studie echter niet met alle drie de factoren van psychopathie samen, maar enkel met de affectieve factor. Dit is in tegenspraak met bevindingen uit de literatuur waarin Vriendelijkheid negatief correleerde met alle factoren van psychopathie (Lynam et al., 1999; Lynam et al., 2005; Ross et al., 2004; Salekin et al., 2010). Hoewel beweerd wordt dat Vriendelijkheid het persoonlijkheidsdomein is die het meest samenhangt met het algehele psychopathieconcept (Ross, Benning, Patrick, Thompson, & Thurston, 2009), is het zo dat bij kinderen en adolescenten de affectieve factor de meest stabiele en predictieve factor is en het meest potentieel heeft tot subtypering (Frick et al., 2004). Wellicht is het in huidig onderzoek zo dat de affectieve factor het meest definiërend is voor psychopathie, waardoor enkel de relatie met deze factor significant is.

Voor alle facetten van Vriendelijkheid worden negatieve correlaties gevonden met de psychopathie totaalscore net zoals in de meta-analyse van Decuyper et al. (2009b) en het prototype van Miller et al. (2001).

In verband met de factoren van psychopathie hangen sommige facetten samen met de interpersoonlijke factor, andere facetten hangen samen met de affectieve factor. Dit kan verklaard worden op basis van de inhoud van de YPI factoren (Andershed et al., 2002b). De Grandioos/Manipulatieve (interpersoonlijke) factor van de YPI kan beschreven worden door kenmerken als pathologisch liegen (negatieve correlatie met Oprechtheid (A2)) en opschepperij (negatieve correlatie met Bescheidenheid (A5)). De Ongevoelige/Onemotionele (affectieve) factor van de YPI wordt gekenmerkt door gebrek aan empathie. Theorieën over dit gebrek aan empathie bij psychopaten (Williamson, Harpur, & Hare, 1991) lijken negatieve correlaties te voorspellen met Vriendelijkheid (negatieve correlatie met Vertrouwen (A1), Zorgzaamheid (A3) en Medeleven (A6)). De positieve correlatie tussen Medeleven (A6) en de interpersoonlijke factor verschilt van de gevonden negatieve relatie in het onderzoek van Salekin et al. (2010). Enerzijds kan het positief verband inhoudelijk verklaard worden door het kenmerk pathologisch liegen, dat gecategoriseerd wordt onder de interpersoonlijke factor van de YPI. Hierdoor geeft de psychopaat onterecht aan dat hij medelijden heeft. Anderzijds kan de positieve correlatie het gevolg zijn van een lage interne consistentie voor het facet Medeleven (A6), waardoor bevindingen voor dit facet niet representatief zijn voor het doel van dit onderzoek. Er waren geen significante correlaties tussen de facetten en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. In de studie van Salekin et al. (2010) waren de meeste facetten echter ook gerelateerd aan de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. De ontbrekende relaties met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor kunnen ook op dit niveau verklaard worden doordat de affectieve factor bij de groep jongeren het meest definiërend is voor psychopathie.

Gewetensvolheid. Het domein Gewetensvolheid hangt niet samen met de psychopathie totaalscore. Dit gaat in tegen de voorspelling die gebaseerd is op verschillende studies waarin Gewetensvolheid negatief samenhang met de psychopathie totaalscore (Campbell et al., 2009; Lynam et al., 2005; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2005; Salekin et al., 2010). Vermeldenswaardig is dat de correlatie, hoewel niet significant, wel negatief is.

Gewetensvolheid toont een positieve samenhang met de interpersoonlijke factor van psychopathie. In de literatuur werd echter een negatief verband aangetoond tussen Gewetensvolheid en de interpersoonlijke factor (Salekin et al., 2010). Zoals verwacht is er wel een negatieve samenhang met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Met de

affectieve factor is er geen verband. Zodoende blijkt dat, zoals in het onderzoek van Essau et al. (2006), enkel wanneer er onderzoek wordt gedaan met een meting die uitsluitend de affectieve factor van psychopathie nagaat, een relatie wordt gevonden met de affectieve factor.

Net zoals het domein zijn de meeste facetten van Gewetensvolheid niet significant negatief gecorreleerd met de psychopathie totaalscore, en ook dit gaat in tegen onze voorspelling. Enkel Bedachtzaamheid (C6) is significant negatief gecorreleerd met psychopathie in haar geheel. Dat psychopathie gepaard gaat met een lage score op Bedachtzaamheid (C6) lijkt logisch wanneer men deze linkt aan bevindingen dat psychopathie gepaard gaat met hoge Impulsiviteit (Decuyper et al., 2009b; Jackson & Richards, 2007). Immers impulsiviteit betekent per definitie een weinig doordachte manier van handelen. Volgens Whiteside en Lynam (2001) is Bedachtzaamheid (C6) één van de wegen naar impulsief gedrag.

De facetten hangen vooral samen met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Dit kan verklaard worden aan de hand van de het feit dat Gewetensvolheid gelinkt is aan aspecten van inhibitorische controle, die volgens het Response Modulation Model (Patterson & Newman, 1993) verstoord is bij psychopathie. De inhibitorische controle wordt op zijn beurt gelinkt aan de Impulsief/Onverantwoordelijke factor van de YPI, die gekenmerkt wordt door onder andere zwakke gedragscontrole. Opmerkelijk is, net zoals bij het domein, de positieve samenhang van de facetten Doelmatigheid (C1), Ordelijkheid (C2) en Ambitie (C4) met de interpersoonlijke factor. In het prototype van Miller et al. (2001) hadden immers net deze drie facetten, in tegenstelling tot de andere facetten, geen negatieve samenhang met psychopathie. Er zou geredeneerd kunnen worden dat de Grandioos/Manipulatieve (interpersoonlijke) factor van de YPI, via het kenmerk egocentriciteit, geassocieerd is met een prestatiegerichte stijl (positieve correlatie met Ambitie (C4)).

Extraversie. Het domein Extraversie is niet gerelateerd aan de psychopathie totaalscore, zoals we voorspelden vanuit bevindingen uit de literatuur (Decuyper et al., 2009b; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2005).

In verband met de factoren van psychopathie geldt enkel een negatief verband tussen het domein Extraversie en de affectieve factor. Hoewel in de literatuur negatieve relaties voorspeld werden met alle drie de factoren, had de relatie met de affectieve factor

wel een hoger significantieniveau (Salekin et al., 2010). Extraversie vertoont een positieve correlatie met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Dit is tegen de verwachtingen in, want in onderzoeken waar verbanden tussen Extraversie en de factoren van psychopathie werden nagegaan, werd immers steeds gevonden dat de relatie met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor negatief was (Lynam et al., 1999; Salekin et al., 2010). De positieve relatie met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor kan echter verklaard worden op basis van de Reinforcement Sensitivity theory van Gray (1987) (cfr. infra, bij de bespreking van de facetten van Extraversie). De ontbrekende relatie tussen het domein Extraversie en de interpersoonlijke factor kan te maken hebben met de wisselende correlaties voor de onderliggende facetten van Extraversie met de interpersoonlijke factor (cfr. infra: positief voor Hartelijkheid (E1) en Dominantie (E3) en negatief voor Sociabiliteit (E2)).

In verband met de facetten van Extraversie gaan de voorspellingen op voor Dominantie (E3) en Avonturisme (E5), die een positieve correlatie vertonen met de psychopathie totaalscore, zoals ook het geval was in verschillende studie (Decuyper et al., 2009b; Jackson & Richards, 2007, Salekin et al., 2010) en het prototype van Miller et al. (2001). Voor Sociabiliteit (E2) en Vrolijkheid (E6), die geen relatie vertonen met de psychopathie totaalscore, gaan de voorspellingen eveneens op. De voorspelde negatieve correlatie tussen Hartelijkheid (E1) en psychopathie blijft echter uit. Verder blijkt ook de relatie tussen Energie (E4) en de psychopathie totaalscore significant positief. Hoewel hiervoor geen significante correlatie voorspeld werd in de huidige studie, was ze ook aanwezig in het onderzoek van Jackson en Richards (2007). De gevonden relaties tussen de facetten en de psychopathie totaalscore komen in ieder geval overeen met bevindingen uit de literatuur (Decuyper et al., 2008; Decuyper et al., 2009b; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2010).

Omtrent de relaties tussen de facetten en de drie factoren van psychopathie komen enkele bevindingen overeen met de bevindingen van Salekin et al. (2010). De betreffen de negatieve relatie tussen Hartelijkheid (E1) en de affectieve factor, de negatieve relatie tussen Sociabiliteit (E2) en de interpersoonlijke en de affectieve factor, de positieve relatie tussen Dominantie (E3) en de interpersoonlijke factor en de negatieve relatie tussen Vrolijkheid (E6) en de affectieve factor. In tegenstelling tot Salekin et al., die een negatief verband aantoonde tussen Hartelijkheid (E1) en de interpersoonlijke factor, is in het huidig onderzoek dit verband positief. De gevonden positieve samenhang tussen

Sociabiliteit (E2) en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor was niet aanwezig in het onderzoek van Salekin et al. De positieve relatie is verklaarbaar door het feit dat de Impulsief/Onverantwoordelijke factor van psychopathie gekenmerkt wordt door uitgaan, sociaal zijn. Het huidige onderzoek toont overigens twee bijkomende significante resultaten voor de facetten die niet door Salekin et al. bestudeerd werden, namelijk voor Energie (E4) en Avonturisme (E5). Beide facetten zijn positief gecorreleerd met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Ook dit lijkt plausibel want Whiteside en Lynam (2001) beweerden dat Avonturisme (E5) één van de wegen vormt naar impulsief gedrag. Zodoende blijkt dat de facetten van Extraversie negatief samenhangen met de affectieve factor, zowel negatief als positief met de interpersoonlijke factor en positief met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. De negatieve samenhang met de affectieve factor lijkt zinvol indien men in beschouwing neemt dat de Ongevoelige/Onemotionele (affectieve) factor van de YPI onemotionale of gebrek aan affectie inhoudt (negatieve correlaties met Hartelijkheid (E1) en Vrolijkheid (E6)). De interpersoonlijke houdt egocentriciteit en prestatiegerichtheid in (negatieve correlaties met Sociabiliteit (E2) en positieve met Dominantie (E3)). De positieve samenhang met de Impulsief/Onverantwoordelijke factor van verschillende facetten kan verklaard worden op basis van de Reinforcement Sensitivity Theory van Gray (1987). Na rotatie van de domeinen Neuroticisme en Extraversie kwamen twee factoren naar voren die Gray *gedragsinhibitie* en *gedragsactivatie* noemde. Extraversie werd gekenmerkt door het gedragsactivatiesysteem (de neiging tot toenadering bij signalen van beloning, bijv. sensatiezoekend gedrag: Avonturisme (A5)). Gray linkte de sensitiviteit het dit systeem aan het temperamentsaspect impulsiviteit. De positieve samenhang tussen de verschillende facetten van Extraversie en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor kan bijgevolg verklaard worden door de hoge gedragsactivatie waardoor de Impulsief/Onverantwoordelijke factor van psychopathie gekenmerkt worden.

Neuroticisme. Het domein Neuroticisme is noch geassocieerd met de psychopathie totaalscore noch met de factoren van psychopathie, net zoals we voorspelden vanuit bevindingen uit de literatuur (Decuyper et al., 2009b, Jackson & Richards, 2007, Salekin et al., 2005, Salekin et al., 2010).

Wat betreft de relatie tussen de facetten van Neuroticisme en de psychopathie totaalscore gaan, behalve voor Impulsiviteit (N5), alle voorspelling op. Er is namelijk geen

significante correlatie voor de facetten Angst (N1), Depressie (N3), Schaamte (N4) en Kwetsbaarheid (N6), en een positieve voor Ergernis (N2). Deze bevindingen werden meermaals in de literatuur gevonden (Decuyper et al., 2008; Decuyper et al., 2009b; Jackson & Richards, 2007; Salekin et al., 2010). De onbevestigde positieve relatie tussen het facet Impulsiviteit (N5) en de psychopathie totaalscore kan te maken hebben met de lage interne consistentie voor dit facet. Deze correlatie neigt weliswaar, hoewel ze niet significant is, positief te zijn.

Het facet Angst (N1) is negatief geassocieerd met de affectieve factor. Dit werd niet voorspeld, maar in het onderzoek van Frick et al. (1999) ging Angst (N1) ook gepaard met een lage score op de affectieve factor. Dit kan begrepen worden vanuit het feit dat de Ongevoelige/Onemotionele (affectieve) factor van de YPI door onemotionale of gebrek aan affectie gekenmerkt wordt (negatieve correlatie met Angst (N1)). Bovendien werd in de theorie van Gray (1987) Neuroticisme gekenmerkt door het gedragsinhibitiesysteem (de neiging tot terugtrekking bij signalen van straf en geassocieerde negatieve affecten zoals Angst (N1)). Bij psychopathie gaat de affectieve factor, gekenmerkt door lage gedragsinhibitie, gepaard met lage Angst (N1). Op basis van het onderzoek van Frick et al. (1999) en ander onderzoek voorspelden we een positieve correlatie tussen Angst (N1) en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor, maar deze associatie wordt niet teruggevonden in de huidige studie. Dit kan ook gelinkt worden aan de theorie van Gray (1987). De Impulsief/Onverantwoordelijke factor van psychopathie wordt immers gekenmerkt door het gedragsactivatiesysteem en dit systeem is niet gelinkt aan angst, maar aan impulsiviteit. Dit laatste kan ten slotte ook het positief verband tussen Impulsiviteit (N5) en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor verklaren, dat gevonden werd in het huidige onderzoek.

Openheid. Voor het domein Openheid is er geen relatie met de psychopathie totaalscore. Dit is in tegenstelling tot de voorspelling van een negatief verband, gebaseerd op bevindingen uit verschillende studies (Salekin et al., 2005; Salekin et al., 2010). Decuyper et al. (2009b) vonden echter ook geen correlaties tussen het domein en psychopathie in haar geheel en in het onderzoek van Salekin et al. (2005) ging de negatieve relatie slecht op bij enkele metingen.

Wat betreft de factoren van psychopathie werden geen of eerder negatieve relaties voorspeld tussen het domein Openheid en alle drie de factoren van psychopathie. Enkel de

relatie tussen Openheid en de affectieve factor is negatief in de huidige studie. In de meta-analyse van Decuyper et al. (2009) werd gerapporteerd dat de negatieve associaties tussen het domein Openheid en psychopathische kenmerken sterker zijn in de adolescentie dan in de volwassenheid. De relatie tussen Openheid en de interpersoonlijke factor en die tussen Openheid en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor zijn echter positief.

Er werden geen significante correlaties voorspeld voor de relatie tussen de facetten en de psychopathie totaalscore. De facetten Fantasie (O1) en Ideeën (O5) tonen echter wel een significant positieve relatie met psychopathie. Voor Fantasie (O1) werd in geen enkel onderzoek een significant verband aangetoond (Decuyper et al., 2008; Decuyper et al., 2009; Jackson & Richards, 2007) en voor Ideeën (O5) werd een licht negatief verband aangetoond (Salekin et al., 2010). De gevonden relaties zijn echter niet zo opmerkelijk indien men rekening houdt met het feit dat psychopaten vaak onrealistische en denkbeeldige interesses hebben (positieve correlatie met Fantasie (O1) en Ideeën (O5)).

Net zoals het domein Openheid, tonen ook de facetten van openheid negatieve correlaties met de affectieve factor en positieve correlaties met de interpersoonlijke factor en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor. Enkel voor de facetten Veranderingen (O4) en Waarden (O6) komt dit patroon minder sterk naar voren (deze facetten hadden slechts één significante relatie en bovendien was deze correlatie slechts significant op .05 niveau). Dit laatste kan te maken hebben met een lage interne consistentie voor deze twee facetten, die significante relaties onderdrukt kan hebben. De negatieve correlaties tussen de facetten en de affectieve factor van psychopathie wordt duidelijk wanneer men de eigenschappen gebrek aan affect en gebrek aan empathie van de Ongevoelige/Onemotionele (affectieve) factor van de YPI linkt aan het facet Gevoelens (O3).

Samenvattend kan gesteld worden dat enkel Vriendelijkheid (het domein en de facetten) duidelijk samenhangt met psychopathie in haar geheel. Vriendelijkheid is gerelateerd aan de interpersoonlijke factor en de affectieve factor van psychopathie. Gewetensvolheid is voornamelijk geassocieerd aan de Impulsief/Onverantwoordelijke factor van psychopathie, maar ook met de interpersoonlijke factor. Extraversie en Neuroticisme zijn aan alle drie de factoren van psychopathie gelinkt. Voor Neuroticisme zijn slechts twee facetten gelinkt aan psychopathie (Angst (N1) aan de affectieve factor en Impulsiviteit (N5) aan de Impulsief/Onverantwoordelijke factor).

Er kan besloten worden dat veel van de onderzochte relaties in de voorspelde richting bevestigd worden. Andere relaties, die op het eerste zicht merkwaardig zijn (bijv. de ontbrekende relatie tussen Vriendelijkheid en de Impulsief/Onverantwoordelijke factor van psychopathie; de positieve samenhang tussen Gewetensvolheid en de interpersoonlijke factor) kunnen meestal verklaard worden door middel van inhoudelijke analyse van de factoren of door middel van andere theorieën, zoals de Reinforcement Sensitivity Theory van Gray (1987). De discrepanties tussen de voorspellingen en de gevonden resultaten kunnen ook te maken hebben met het feit dat onze voorspellingen gebaseerd zijn op verschillende studies, inclusief op studies waarin psychopathie gezien wordt als een construct met twee factoren. De interpersoonlijke factor laadt in deze laatste studies op beide factoren. Ook zijn voorspellingen gebaseerd op studies met verschillende meetinstrumenten. Er is aangetoond dat associaties tussen persoonlijkheidskenmerken en psychopathische kenmerken verschillen naargelang het meetinstrument (Salekin et al., 2005). Verder zijn onze voorspellingen gebaseerd op studies met zowel zelf- als observatorrapporteringen. Uit literatuuronderzoek bleek dat veel verbanden verschilden naargelang er aan zelfrapportering of observatorrapportering werd gedaan (Jackson & Richards, 2007). De verschillende associaties bij verschillende metingen of verschillende rapporteringsvormen dient derhalve verder geëxploreerd te worden. De discrepanties tussen de voorspellingen en de gevonden resultaten kunnen ook het gevolg zijn van factoren uit deze studie, zoals de steekproef of het materiaal. In dit onderzoek betreft de steekproef bijvoorbeeld niet-klinische adolescenten. Veel correlaties (vooral die tussen persoonlijkheidsfacetten en psychopathiefactoren) werden echter vergeleken met de studie van Salekin et al. (2010), waarin de steekproef gedetineerde adolescenten betrof.

3.1.2. Correlaties tussen de FFM PP optelsom, YPI en antisociaal gedrag

Op basis van de significant positieve correlaties tussen de FFM PP optelsom enerzijds en zowel een klassieke psychopathiemeting (YPI) als een meting van antisociaal gedrag anderzijds (SAHA) kan men besluiten dat de FFM PP optelsom een valide meting is voor psychopathie. Ten slotte kan op basis van het onderzoek naar het verschil tussen de FFM PP optelsom en de YPI totaalscore, met betrekking tot de relatie met de SAHA variabelen, besloten worden dat de YPI een betere validiteit heeft dan de FFM PP optelsom.

3.2. Beperkingen van het onderzoek

Het onderzoek heeft enkele beperkingen. De voornaamste beperking is het feit dat er een interval van 12 maanden was tussen de afname van de YPI en de SAHA enerzijds en die van de NEO-PI-R anderzijds. In de literatuur wordt verondersteld dat psychopathie een eerder stabiele persoonlijkheidsstoornis is. Verschillende onderzoekers hebben ook aangetoond dat psychopathische trekken relatief stabiel zijn (Barry, Barry, Deming, & Lochman, 2008; Frick et al., 2003; Lynam et al., 2007). Daarenboven blijkt dat de test-hertestbetrouwbaarheid van de YPI subschalen matig tot hoog is (Campbell et al., 2009; Skeem, & Cauffman, 2003). Hoewel er een zekere stabiliteit van psychopathische kenmerken bestaat en bijgevolg het tijdsinterval tussen de afname van verschillende metingen geen probleem vormt, kunnen de deelnemers echter door therapie of eender welk andere modererende factor een verandering ondervinden in hun ontwikkelingstraject. Bijgevolg kan de grootte van de correlaties zowel in het eerste als in het tweede deel van het onderzoek onderdrukt zijn. Desondanks is het opmerkelijk dat er veel correlaties gevonden zijn in de voorspelde richting. Bovendien zijn er ook enkele niet-significante correlaties die in de voorspelde richting wijzen. Wellicht zouden de correlaties nog hoger zijn indien alle vragenlijsten op hetzelfde tijdstip waren afgenomen.

Een tweede beperking is dat sommige persoonlijkheidsfacetten en een subschaal van de SAHA een lage interne consistentie hebben, wat ook een invloed kan hebben op de grootte van de correlaties.

Een derde beperking is dat het onderzoek werd uitgevoerd bij niet-klinische en hoofdzakelijk mannelijke adolescenten, waardoor de resultaten niet zonder meer kunnen gegeneraliseerd worden naar andere groepen, zoals vrouwelijke of klinische groepen.

Een vierde beperking betreft het feit dat de informatieverzameling enkel op basis van zelfrapporteringsvragenlijsten is gebeurd. De resultaten kunnen vertekend zijn door sociaal wenselijke antwoorden of door het Hawthorne-effect. Dit laatste houdt in dat mensen zich anders gedragen doordat ze weten dat ze deelnemen aan een onderzoek. Bijgevolg kan de interne validiteit van dit onderzoek in vraag gesteld worden, waardoor de conclusies niet volledig representatief zijn voor de onderzoeksgroep. Een suggestie voor vervolgonderzoek zou zijn om verschillende informanten bij de studie te betrekken.

3.3. Implicaties en besluit van het onderzoek

Ten eerste werpen de associaties tussen de persoonlijkheidskenmerken en psychopathische kenmerken meer licht op psychopathische karakteristieken van de adolescentie. Vermits de verschillende persoonlijkheidskenmerken op verschillende manieren gelinkt zijn aan de psychopathische kenmerken, wordt bevestigd dat psychopathie een construct is dat bestaat uit meerdere factoren.

Ten tweede biedt een analyse van de unieke relaties tussen de verschillende persoonlijkheidskenmerken en de verschillende factoren van psychopathie duidelijke informatie over uiterlijke manifestaties en de etiologie van psychopathie. Zodoende kunnen de voornaamste doelen van onderzoek bij kinderen en adolescenten gerealiseerd worden. Eén doel is het identificeren van de subgroep van antisociale jongeren die de meeste kans maakt om ernstiger antisociaal gedrag te plegen en deze verder te zetten. Anderzijds wordt het onderzoek belangrijk geacht om meer zicht te kunnen krijgen op de etiologie van psychopathie, om het belang van vroege interventie te benadrukken en om de prognose van de behandeling te verbeteren.

Ten derde kunnen, teneinde een oplossing te vinden voor de ethische kwestie van het toepassen van een persoonlijkheidslabel zoals psychopathie op kinderen en adolescenten, persoonlijkheidskenmerken gebruikt worden om psychopathische kenmerken in de adolescentie te beschrijven.

Een praktische implicatie, die uit het bovenstaande volgt, is dat een algemeen persoonlijkheidsinstrument, zoals de NEO-PI-R, gebruikt kan worden om de mate van psychopathische kenmerken na te gaan. Er moet echter genuanceerd worden dat de YPI nog steeds een meer valide meting is dan de FFM PP optelsom. Desalniettemin betekent dit onderzoek een groeiende hoop voor een vroege onderkenning van psychopathische kenmerken aan de hand van algemene persoonlijkheidsvragenlijsten.

Referenties

- Achenbach, T. M. (1991). *Manual of the Child Behavior Checklist and 1991 Profile*. Burlington, VT: University of Vermont.
- Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). Trait names: A psycho-lexical study. *Psychological Monographs*, 47(211), 171.
- Andershed, H., Kerr, M., & Stattin, H. (2002a). Understanding the Abnormal by studying the Normal. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 106(412), 75-80.
- Andershed, H., Kerr, M., Stattin, H., & Levander, S. (2002b). Psychopathic traits in non-referred youths: A new assessment tool. In E. Blaauw & L. Sheridan (Eds.), *Psychopaths: Current International Perspectives* (pp. 131-158). The Hague: Elsevier.
- American Psychiatric Association. (1968). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. (2de editie). Washington, DC: APA.
- American Psychiatric Association. (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. (3de editie). Washington, DC: APA.
- American Psychiatric Association. (1987). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. (3de rev. editie). Washington, DC: APA.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. (4de editie). Washington, DC: APA.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. (4de rev. editie). Washington, DC: APA.
- Barker, C., Pistrang, N., & Elliott, R. (1994). *Research methods in clinical and counseling psychology*. Chichester, UK: John Wiley.

- Barry, T. D., Barry, C. T., Deming, A. M., & Lochman, J. E. (2008). Stability of psychopathic characteristics in childhood: The influence of social relationships. *Criminal Justice and Behavior, 35*(2), 244–262.
- Barry, C. T., Frick P. J., DeShazo T. M., McCoy, M. G., Ellis, M., & Loney, B. R. (2000). The Importance of callous-unemotional traits for extending the concept of psychopathy children. *Journal of Abnormal Psychology, 109*(2), 335-340.
- Bijttebier, P., & Decoene, S. (2009). Assessment of Psychopathic Traits in Children and Adolescents: Further Validation of the Antisocial Process Screening Device and the Childhood Psychopathy Scale. *European Journal of Psychological Assessment, 25*(3), 157–163.
- Block, J., & Block, J.H. (1980). *The California Child Q-Set*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Campbell, M. A., Doucette, N. L., & French, S. (2009). Validity and Stability of the Youth Psychopathic Traits Inventory in a Nonforensic Sample of Young Adults. *Journal of Personality Assessment, 91*(6), 584 – 592.
- Caspi, A., Block, J.H., Klopp, B., Lynam, D., Moffit, T.E., & Stouthamer-Loeber, M. (1992). A” common language” version of the California Child Q-Set (CCQ) for the personality assessment. *Psychological Assessment, 4*(4), 512-523.
- Cattell, R. B. (1943). The description of personality: Basis traits resolved into clusters. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 38*(4), 476-507.
- Cauffman, E., Kimonis, E. R., Dmitrieva, J., & Monahan, K. C. (2009). A multimethod assessment of juvenile psychopathy: Comparing the predictive utility of the PCL:YV, YPI and NEO-PI-R. *Psychological Assessment, 21*(4), 528-542.
- Cleckley, H. (1941). *The mask of sanity*. St Louis, MO: C.V. Mosby.
- Cooke, D. J., & Michie, C. (2001). Refining the construct of psychopathy: Towards a Hierarchical model. *Psychological Assessment, 13*(2), 171-188.

- Cooke, D. J., Michie, C., Hart, S. D., & Clark, D. (2005). Searching for the pan-cultural core of psychopathic personality disorder. *Personality and Individual Differences*, 39(2), 283–295.
- Corrado, R. R., Vincent, G. M., Hart, S. D., & Cohen, I. M. (2004). Predictive validity of the Psychopathy Checklist: Youth Version for general and violent recidivism. *Behavioral Sciences and the Law*, 22(1), 5-22.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1976). Age differences in personality structure: A cluster analytic approach. *Journal of gerontology*, 31(5), 564–570.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1985). *The NEO personality inventory manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and the Five Factor Inventory (NEO-FFI): Professional Manual*. Odessa, Florida: Psychological Assessment Resources Inc.
- Costa, P. T., & Widiger, T. (1994). *Personality disorders and the five-factor model of personality*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Decuyper, M., De Clercq, B., De Bolle, M., & De Fruyt, F., (2009a). Validation of FFM PD counts for screening personality pathology and psychopathy in adolescence. *Journal of Personality Disorders*, 23(6), 587 - 605.
- Decuyper, M., De Fruyt, F., & Buschman, J. (2008). A five-factor model perspective on psychopathy and comorbid axis-II disorders in a forensic-psychiatric sample. *International Journal of Law and Psychiatry*, 31(5), 394-406.
- Decuyper, M., De Pauw, S., De Fruyt, F., De Bolle, M., & De Clercq, B. J. (2009b). A meta-analysis of psychopathy-, antisocial PD- and FFM associations. *European Journal of Personality*, 23(7), 531-565.
- Derefinko, K. J., & Lynam, D. R. (2006). Convergence and divergence among self-report psychopathy measures: a personality-based approach. *Journal of Personality Disorders*, 20(3), 261-280.

- Derefinko, K. J., & Lynam, D. R. (2007). Using the FFM to conceptualize psychopathy: A test using a drug abusing sample. *Journal of Personality Disorders, 21*(6), 638-656.
- Dolan, M. C., & Rennie, C. E. (2006). Psychopathy Checklist : Youth Version and Youth Psychopathic trait Inventory: A comparison study. *Personal and individual differences, 41*(4), 779-789.
- Dolan, M. C., & Rennie, C. E. (2007). The Relationship between psychopathic traits measured by the Youth Psychopathic Trait Inventory and psychopathology in a UK sample of conduct disordered boys. *Journal of Adolescence, 30*(4), 601–611.
- Edens, J. F., Skeem, J. L., Cruise, K. R., & Cauffman, E. (2001). Assessment of “juvenile psychopathy” and its association with violence: a critical review. *Behavioral Sciences and the Law, 19*(1), 53–80.
- Essau, C. A., Sasagawa, S., & Frick, P. J. (2006). Callous-unemotional traits in a community sample of adolescents. *Assessment, 13*(4), 454-469.
- Fiske, D. W. (1949). Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 44*(3), 329-344.
- Forth, A. E., Hart, S. D., & Hare, R. D. (1990). Assessment of psychopathy in male young offenders. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2*(3), 342-344.
- Forth, A. E., Kosson, D. S., & Hare, R. D. (2003). *The Psychopathy Checklist: Youth Version*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Forth, A. E., & Mailloux, D. L. (2000). Psychopathy in youth: What do we know? In C.B. Gacono (Ed.), *The clinical and forensic assessment of psychopathy: a practitioners guide* (pp.25-54). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Fowler, T., Langley, K., Rice, F., Whittinger, N., Ross, K., van Goozen, S., et al. (2009). Psychopathy traits in adolescents with childhood attention-deficit hyperactivity disorder. *The British Journal of Psychiatry, 194*(1), 62-67.

- Frick, P. J. (2004). *Inventory of Callous-unemotional traits*. Unpublished rating scale, University of New Orleans.
- Frick, P. J., Barry, C. T., & Bodin, S. D. (2000). Applying the concept of psychopathy to children: Implications for the assessment of antisocial youth. In C.B. Gacono (Ed.), *The clinical and forensic assessment of psychopathy: a practitioners guide* (pp. 3–24). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Frick, P. J., Bodin, S. D., & Barry, C. (2001). Psychopathic traits and conduct problems in community and clinic-referred samples of children: Further development of the Psychopathy Screening Device. *Psychological Assessment, 12*(4), 382–393.
- Frick, P. J., & Ellis, M. (1999). Callous-unemotional traits and subtypes of conduct disorder. *Clinical Child and Family Psychology Review, 2*(3), 149-168.
- Frick, P. J., & Hare, R. D. (2001). *The antisocial process screening device*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Frick, P. J., Kimonis, E. R., Dandreaux, D. M., & Farel, J. M. (2003). The 4 year stability of psychopathic traits in non-referred youth. *Behavioral Sciences and the Law, 21*(6), 713–736.
- Frick, P. J., Lilienfeld, S. O., Ellis, M., Loney, B., & Silverthorn, P. (1999). The association between anxiety and psychopathy dimensions in children. *Journal of Abnormal Child Psychology, 27*(5), 383–392.
- Frick, P. J., O'Brien, B. S., Wootton, J. M., & McBurnett, K. (1994). Psychopathy and conduct problems in children. *Journal of Abnormal Psychology, 103*(4), 700-707.
- Gacono, C., (2000). *The clinical and forensic assessment of psychopathy: A practitioner's guide*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Goldberg, L. R. (1981). Language and individual differences: the search for universals in personality lexicons. In L. Wheeler (Ed.), *Review of personality and social psychology* (Vol. 2, pp. 141-165). Beverly Hills: Sage.

- Gray, J. A. (1987). *The psychology of fear and stress*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hare, R. D. (1986). *The Hare Psychopathy Checklist*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Hare, R. D. (1991). *The Hare Psychopathy Checklist-Revised*. Toronto, Canada: Multi-Health Systems.
- Hare, R. D. (1996). Psychopathy: A Clinical Construct whose Time has come. *Criminal Justice and Behavior*, 23(1), 25-54.
- Hare, R. D. (2002a). A research scale for the assessment of psychopathy in criminal populations. *Personality and Individual Differences*, 1(2), 111-119.
- Hare, R. D. (2002b). *Hare Psychopathy Checklist – Revised*. Multi – Health Systems Inc. Nederlandse vertaling en bewerking door H. Vertommen, R. Verheul, C. De Ruiter, & M. Hildebrand. Swets Test Publishers.
- Hare, R. D. (2003a). *The Hare Psychopathy Checklist-Revised* (2de editie). Toronto, Canada: Multi Health Systems.
- Hare, R. D. (2003b). *Gewetenloos, de wereld van de psychopaat*. Rijswijk: Uitgeverij Elmar.
- Hare, R. D., Harpur, T. J., Hakstian, A. R., Forth, A. E., Hart, S. D., & Newman, J. P. (1990). The revised Psychopathy Checklist: Reliability and factor structure. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2(3), 338–341.
- Hare, R. D., Hart, S. D., & Harpur, T. J. (1991). Psychopathy and the DSM-IV criteria for antisocial personality disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 100(3), 391-398.
- Harpur, T. J., Hare, D. R., & Hakistian, A. R. (1989). Two-factor conceptualization of psychopathy: Construct validity and assessment implications. *Psychological Assessment*, 1(1), 6-17.

- Harpur, T. J., Hart, S. D., & Hare, R. D. (1994). The personality of the psychopath. In P. T. Costa & T. A. Widiger (Eds.), *Personality Disorders and the Five-Factor Model of Personality* (pp.149-173). Washington, DC: American Psychological Association.
- Hemphill, J. F., Hare, R. D., & Wong, S. (1998). Psychopathy and recidivism: A review. *Legal and Criminological Psychology*, 3(1), 139-170.
- Hildebrand, M., Hesper, B. L., Spreen, M., & Nijman, H. L. I. (2005). *De waarde van gestructureerd risicotaxatie en van de diagnose psychopathie: Een onderzoek naar de betrouwbaarheid van de HRC-20, HKT-30 en PCL-R*. Utrecht: Expertisecentrum Forensische Psychiatrie (EFP).
- Huizinga, D., Esbensen, F. A., & Weiher, A. W. (1991). Are there multiple paths to delinquency? *Journal of Criminal Law and Criminology*, 82(1), 83-118.
- Jackson, R. L., & Richards, H. J. (2007). Psychopathy and the five factor model: Self and therapist perceptions of psychopathic personality. *Personality and Individual Differences*, 43(7), 1711-1721.
- Johansson P., Kerr M., & Andershed H. (2005). Linking adult psychopathy with childhood hyperactivity-impulsivity-attention problems and conduct problems through retrospective self-reports. *Journal of Personal Disord*, 19(1), 94-101.
- Karpman, B. (1941). On the need of separating psychopathy into two distinct clinical types: the symptomatic and the idiopathic. *Journal of Criminal Psychopathology*, 3, 112–137.
- Karpman, B. (1948b). Conscience in the psychopath: another version. *American Journal of Orthopsychiatry*, 18(3), 455–491.
- Karpman, B. (1948a). The myth of the psychopathic personality. *American Journal of Psychiatry*, 104(9), 523–534.
- Karpman, B. (1955). Criminal psychodynamics: a platform. *Archives of Criminal Psychodynamics*, 1, 3–100.

- Kernberg, O. F. (1970). Factors in the psychoanalytic therapy of narcissistic patient. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 18*, 51-85.
- Kernberg, O. F. (1984). *Severe personality disorders: Psychotherapeutic strategies*. New haven, CT: Yale University Press.
- Koch, J. L. (1981). *Die psychopathischen Minderwertigkeiten*. Ravensburg, Germany: Maier.
- Kraepelin, E. (1915). *Psychiatrie: Ein Lehrbuch* (8ste editie). Leipzig: Barth.
- Krafft-Ebing von, R. (1937). *Psychopathia sexualis*. New York: Physicians and Surgeons Books. (oorspronkelijk werk gepubliceerd in 1882).
- Larsen, R. J., & Buss, D. M. (2002). *Personality psychology: Domains of knowledge about human nature*. (2de editie). New York: McGraw-Hill.
- Levenson, M. R., Kiehl, K. A., & Fitzpatrick, C. M. (1995). Assessing psychopathic attributes in a noninstitutionalized population. *Journal of Personality and Social Psychology, 68*(1), 151-158.
- Loney, B. R., Frick, P. J., Clements, C. B., Ellis, M. L., & Kerlin, K. (2003). Callous-unemotional traits, impulsivity, and emotional processing in adolescents with antisocial behavior problems. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 32*(1), 66-80.
- Lynam, D. R. (1996). The early identification of chronic offenders: who is the fledgling psychopath? *Psychological Bulletin, 120*(2), 209-234.
- Lynam, D. R. (1997). Pursuing the psychopath: Capturing the fledgling psychopath in a nomological net. *Journal of Abnormal Psychology, 106*(3), 425-438.
- Lynam, D. R. (1998). Early identification of the fledgling psychopath: locating the psychopathic child in the current nomenclature. *Journal of Abnormal Psychology, 107*(4), 566-575.

- Lynam, D. R., Caspi, A., Moffitt, T. E., Loeber, R., & Stouthamer-Loeber, M. (2007). Longitudinal evidence that psychopathy scores in early adolescence predict adult psychopathy. *Journal of Abnormal Psychology, 116*(1), 155–165.
- Lynam, D. R., Caspi, A., Moffitt, T. E., Raine, A., Loeber, R., & Stouthamer-Loeber, M. (2005). Adolescent psychopathy and the Big Five: Results from two samples. *Journal of Abnormal Child Psychology, 33*(4), 431–443.
- Lynam, D. R., & Derefinko, K. J. (2006). Psychopathy and personality. In C. J. Patrick (Ed.), *Handbook of psychopathy* (pp. 133-155). New York: Guilford Press.
- Lynam, D. R., Hoyle, R. H., & Newman, J. P. (2006). The perils of partialling: Cautionary tales from aggression and psychopathy. *Assessment, 13*(3), 328-341.
- Lynam, D. R., Whiteside, S., & Jones, S. (1999). Self-reported psychopathy: A validation study. *Journal of Personality Assessment, 73*(1), 110-132.
- Lynam, D. R., & Widiger, T. A. (2007). Using a general model of personality to identify the basic elements of psychopathy. *Journal of Personality Disorders, 21*(2), 160–78.
- Maudsley, H. (1874). *Responsibility in mental disease*. London: Kind.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1990). *Personality in adulthood*. New York: Guildford Press.
- Michonski, J. D., & Sharp, C. (2010). Revisiting Lynam's notion of the "fledgling psychopath":are HIA-CP children truly psychopathic-like? *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 4*, 24.
- Miller, J. D., Bagby R. M., & Pilkonis, P. A. (2005a). A comparison of the validity of the five-factor model (FFM) personality disorder prototypes using FFM self-reports and interview measures. *Psychological Assessment, 17*(4), 497-500.
- Miller, J. D., Bagby R. M., Pilkonis, P. A., Reynolds, S. K., & Lynam, D. R. (2005b). A simplified technique for scoring DSM-IV personality disorders with the Five-Factor Model. *Assessment, 12*(4), 404-15

- Miller, J. D., & Lynam, D. R. (2003). Psychopathy and the five-factor model of personality: A replication and extension. *Journal of Personality Assessment, 81*(2), 168–178.
- Miller, J. D., Lynam, D. R., & Jones, S. E. (2008a). Externalizing behavior through the lens of the Five Factor Model: A focus on agreeableness and conscientiousness. *Journal of Personality Assessment, 90*(8), 158-164.
- Miller, J. D., Lynam, D. R., Rolland, J. P., De Fruyt, F., Reynolds, S. K., Pham-Scottet, A., et al. (2008b). Scoring the DSM-IV personality disorders using the Five-Factor Model: Development and validation of normative scores for North American, French and Dutch-Flemish samples. *Journal of Personality Disorders, 22*(5), 433-450.
- Miller, J. D., Lynam, D. R., Widiger, T. A., & Leukefeld, C. (2001). Personality disorders as extreme variants of common personality dimensions: Can the five-factor model adequately represent psychopathy? *Journal of Personality, 69*(2), 253-276.
- Miller, J. D., Reynolds, S. K., & Pilkonis, P. A. (2004). The validity of the five-factor model prototypes for personality disorders in two clinical samples. *Psychological Assessment, 16*(3), 310-322.
- Millon, T., Simonsen, E., & Birket-Smith, M. (1998). Historical conceptions of psychopathy in the United States and Europe. In T. Millon, E. Simonsen, M. Birket-Smtih, & R. D. Davis (Eds.), *Psychopathy: Antisocial, criminal, and violent behaviour* (pp.3-31). New York: The Guilford Press.
- Munoz, L. C., & Frick P .J. (2007). The reliability, stability, and predictive utility of the self-report version of the Antisocial Process Screening Device. *Scandinavian Journal of Psychology, 48*(4), 299-312.
- Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal Psychology, 66*(6), 574-583.

- Patterson, C. M., & Newman, J. P.(1993). Reflectivity and learning from aversive events: Towards a psychological mechanism for the syndromes of disinhibition. *Psychological Review*, 100, 716–736.
- Piatigorsky, A., & Hinshaw, S. P.(2004). Psychopathic traits in boys with and without attention-deficit/hyperactivity disorder: concurrent and longitudinal correlates. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32(5), 535-550.
- Pinel, P. (1962). *A treatise on insanity* (D. Davis, Trans.). New York: Hafner Publishing Company. (oorspronkelijk werk gepubliceerd in 1801).
- Prichard, J. C. (1835). *A treatise on insanity and other disorder affecting the mind*. London: Sherwood, Gilbert & Piper.
- Quay, H. C., & Love, C. T. (1977). The effect of a juvenile diversion program on rearrests. *Criminal Justice and Behavior*, 4(4), 377-396.
- Quinsey, V. L., Rice, M. E., & Harris, G. T. (1995). Actuarial prediction of sexual recidivism. *Journal of Interpersonal Violence*, 10(1), 85-105.
- Ross, S. R., Benning, S. D., Patrick, C. J., Thompson, A., & Thurston, A. (2009). Factors of the Psychopathic Personality Inventory: Criterion-related validity and relationship to the BIS/BAS and five-factor models of personality. *Assessment*, 16(1), 71-87.
- Ross, D., Hodgins, S., & Côté, G. (1992). *The predictive validity of the French Psychopathy Checklist: Male inmates on parole*. Montreal, Quebec: Report No. 29, Department of Psychology, University of Montreal.
- Ross, S. R., Lutz, C. J., & Bailey, S. E. (2004). Psychopathy and the Five Factor Model in a noninstitutionalized sample: A domain and facet level analysis. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(4), 213-223.
- Rush, B. (1812). *Medical inquiries and Observations on the Disease of the Mind*. Philadelphia: Kimber & Richardson. New York: Hafner Publishing Inc., 1962.

- Salekin, R. T., Debus R. A., & Barker E. D. (2010). Adolescent Psychopathy and the Five Factor Model: Domain and Facet Analysis. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32(4), 501-514.
- Salekin, R. T., Leistico, A. R., Trobst, K. K., Schrum, C. L., & Lochman, J. E. (2005). Adolescent psychopathy and personality theory – the interpersonal circumplex: Expanding evidence of a nomological net. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33(4), 445–460.
- Salekin, R. T., Rogers, R., & Sewell, K. W. (1997). Construct validity of psychopathy in a female offender sample: A multitrait–multimethod evaluation. *Journal of Abnormal Psychology*, 106(4), 576–585.
- Salekin, R. T., Rosenbaum, J., & Lee, Z. (2008). Child and adolescent psychopathy: stability and change, *Psychiatry, Psychology and Law*, 15(2), 224-236.
- Schwab-Stone, M., Ayers, T., Kaspro, W., Voyce, C., Barone, C., Shriver, T., et al. (1995). No safe haven: A study of violence exposure in an urban community. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34(10), 1343-1352.
- Schwab-Stone, M., Chen, C., Greenberger, E., Silver, D., Lichtman, J., & Voyce, C. (1999). No safe haven II: The effects of violence exposure on urban youth. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38(4), 359-367.
- Sevecke, K., Pukrop, R., Kosson, D. S., & Krischer, M. K. (2009). Factor Structure of the Hare Psychopathy Checklist: Youth Version in German Female and Male Detainees and Community Adolescents. *Psychological Assessment*, 21(1), 45-56.
- Skeem, J. L., & Cauffman, E. (2003). Views of the Downward Extension: Comparing the Youth Version of the Psychopathy Checklist with the Youth Psychopathic traits Inventory. *Behavioral Sciences and the Law*, 21(6), 737-770.
- Spain, S. E., Douglas, K. S., Poythress, N. G., & Epstein, M. (2004). The relationship between psychopathic features, violence, and outcome: The comparison of three

- youth measures of psychopathic features. *Behavioral Sciences and the Law*, 22(1), 85-102.
- Stevens, G. F. (1993). Applying the diagnosis Antisocial Personality to imprisoned offenders. *Journal of Offender Rehabilitation*, 19(1/2), 1-26.
- Trull, T. J., Widiger, T. A., Lynam, D. R., & Costa, P. T. (2003). Borderline personality disorder from the perspective of general personality functioning. *Journal of Abnormal Psychology*, 112(2), 193-202.
- Tupes, E. C., & Christal, R. C. (1961). *Recurrent personality factors based on trait ratings*. USAF ASD Technical Report, No. 61-97, U.S. Air Force, Lackland Air Force Base, TX.
- Verheul, R., van den Brink, W., & van der Velden K. (2000). Persoonlijkheidsstoornissen. In W. Vandereycken, C. A. L. Hoogduin, & P. M. G. Emmelkamp (Eds.), *Handboek Psychopathologie Deel 1 Basisbegrippen*. (3de druk), (pp. 407-449). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Vermeiren, R., Jones, S. M., Ruchkin, V., Deboutte, D., & Schwab-Stone, M. (2004). Juvenile arrest: A cross-cultural comparison. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 45(6), 567-576.
- Vermeiren, R., Schwab-Stone, M., Ruchkin, V. V., King, R. A., Van Heeringen, C., & Deboutte, D. (2003). Suicidal behavior and violence in male adolescents: A schoolbased study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42(1), 41-48.
- Vertommen, H., Verheul, R., de Ruiter, C., & Hildebrand, M. (2002). *Handleiding bij de herziene versie van de Hare's Psychopathie Checklist*. Lisse: Swets Test Publishers.
- Walker, J. L., Lahey, B. B., Russo, M. F., Frick, P. J., Christ, M. A. G., McBurnett, K., et al. (1991). Anxiety, inhibition and conduct disorder in children: I. Relations to social impairment. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 30(2), 187-191.

- Weissberg, R. P., Voyce, C. K., Kaspro, W. J., Arthur, M. W., & Shriver, T. P. (1991). *The social and health assessment*. Chicago: Authors.
- Whiteside, S. P., & Lynam, D. R. (2001). The Five Factor Model and impulsivity: Using a structural model of personality to understand impulsivity. *Personality and Individual Differences, 30*(4), 669-689.
- Widiger, T. A., & Lynam, D. (1998). Psychopathy and the five-factor model of personality. In T. Millon & E. Simonsen (Eds.), *Psychopathy: Antisocial, criminal and violent behavior* (pp. 171-187). New York: Guilford Press.
- Williamson, S. E., Harpur, T. J., & Hare, R. D. (1991). Abnormal processing of affective words by psychopaths. *Psychophysiology, 28*(3), 260-273.
- Wootton, J. M., Frick, P. J., Shelton, K. K., & Silverthorn, P. (1997). Ineffective parenting and childhood conduct problems: The moderating role of callous-unemotional traits. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65*(2), 301-308.